

TUNTEIDEN TILKKUTÄKKI

Erolasten vertaisryhmä Jyväskylän seurakunnan
perheasiain neuvottelukeskuksesta

Anne Kettunen

Opinnäytetyö, syksy 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalialan

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) +

diakoniatyön virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kettunen, Anne. Tunteiden tilkkutäkki. Erolasten vertaisryhmä Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksessa. Pieksämäki, syksy 2010, 49 sivua, 6 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalian koulutusohjelma, Diakoninen suuntautumisvaihtoehto, Sosionimi (AMK) + diakonian virkakelpoisuus.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli eroperheiden lasten tukeminen heille suunnatun vertaisryhmän kautta. Ryhmä toteutettiin Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksen järjestämän aikuisten eroryhmän rinnalla. Tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa toimintamuoto ja arvioida sitä lapsidiakonisesta näkökulmasta.

Ryhmä kokoontui 6 kertaa syksyllä 2010. Siihen osallistui neljä 6–9-vuotiasta lasta. Ryhmän lähtökohtina olivat lapsilähtöisyys ja toiminnallisuus eroon liittyvien tunteiden käsittelyssä. Perustana oli turvallisen ilmapiirin luominen. Tutustumisen jälkeen nimettiin erilaisia tunteita. Ryhmäkokoontumisten keskivaiheessa keskityttiin vihaan ja syyllisyyteen. Loppuvaiheessa aiheina olivat toivon ja voimaantumisen näkökulmat.

Ihmisen elämään kuuluvat luonnolliset kehityskriisit, mutta myös yllättävät kriisit. Kriiseistä selviytymisessä auttavat mm. elämän aiemmista kriiseistä saadut selviytymiskokemukset. Lapselle ei ole ehtinyt kertymään näitä kokemuksia. Valitettavan usein lapsi jää erokriisissä olevien vanhempien varjoon. Jos omien vanhempien voimavarat lapsen huomioimiseen ovat vähäiset, on hyvä, että lapsen lähellä on muita turvallisia aikuisia.

Diakoniatyö on perinteisesti painottunut aikuisdiakoniaan. Lapsidiakoninen näky nousee samasta perustehtävästä: auttaa niitä, joiden hätä on suurin ja joita muut eivät auta. Lapsidiakonialla pyritään ennaltaehkäisyyn. Lähtökohtana on vähentää lapsen turvattomuuden tunnetta. Lapsidiakonian ei tarvitse olla erillinen työmuoto, vaan se voi olla työntekijöiden uudenlainen tapa nähdä ja tehdä työtä.

Eroryhmään osallistuneilta lapsilta saadun palautteen ja ryhmän ohjaajien arvion mukaan ryhmä onnistui hyvin. Palautteen perusteella lapset kokivat erosta puhumisen vaikeaksi. Tähän olisi ehkä auttanut ryhmän pidempi kesto.

Eroryhmän pitkän tähtäimen vaikuttavuutta on vaikea arvioida. Lapsidiakonisesta näkökulmasta ajatellen eroryhmä tarjosi turvallisen paikan lapselle käsitellä eron nostattamia asioita. Vuosittain reilu 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron, joten työskarkaa tulee riittämään. Toivottavaa olisi, että erolasten vertaisryhmiä järjestettäisiin jatkossakin.

Asiasanat: lapsidiakonia, avioerolapset, diakonia, toiminnalliset menetelmät

ABSTRACT

Kettunen, Anne. Patchwork Quilt of Emotions. Peer Support Group for Children of Divorced Parents in Jyväskylä Parish Family Counselling Centre.

49 p., 6 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme In Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services, Deacon.

The aim of the functional study was to support children of divorced parents. The aim was to plan and fulfil a peer support group for them. The group met at the same time as the support group for adults. The group was organised together with Jyväskylä Parish Family Counselling Centre. The aim of the project was to create a program and estimate it in diaconal work with children.

The group met 6 times during the autumn 2010. Four children took part in that group. There were ages between six to nine. The basis of the operation was to consider the needs of the child and through activities encourage the child to handle his/her emotions. To create a safe atmosphere was the most important point of the support group. After getting to know each other feelings of anger and guilt were explored. Towards the end, the group concentrated on the perspective of hope and empowerment.

A natural part of human life includes normal processes of development, but also unexpected crises. Having coped with unexpected situations in life gives you resources to deal with a crisis situation. A child does not have these experiences. Too often a child is left unnoticed in a divorce situation. Parents who are going through a divorce situation are often too depressed that they do not have any resources to support their children. In those circumstances children need some other safe adults.

Diaconal work is normally done among adults. The vision for diaconal work among children is to meet the needs of those whose anguish is enormous and who are ignored by others. Many children can be reached and supported by different support groups. Diaconal work among children is first of all preventive. The basis of the work is to reduce the sense of insecurity within the child. Diaconal work among children can be a method in all working areas in the church.

According to the feedback from the children in the support group the peer group met its aims. The team members shared this opinion. Children said it was difficult to talk about the divorce. The longer duration of the support group might have eased the difficulty.

It is difficult to estimate the impact of a long term support group. The peer support group did offer a safe place for the child to explore matters surfaced by his/her parents divorce. In Finland over 30 000 children experience a divorce every year, so there will be a lot of work. One can only hope that these support groups would be organised in the future.

Keywords: diaconal work with children, divorce and children, church social work, functionality

SISÄLTÖ

1 ELÄMÄN TILKKUTÄKKI	6
2 KIRKON PERHENEUVONTA	8
2.1 Kirkon perheneuvonta eilen ja tänään	8
2.2 Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus	9
3 ELÄMÄ KRIISIN VARJOSSA.....	10
3.1 Elämän kriisit.....	10
3.2 Eron syyt.....	11
3.3 Erosta selviytyminen	11
3.4 Lapsi erossa	13
3.4.1 Lapsen reaktiot vanhempien erotessa	13
3.4.2 Lasten erosta selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä.....	14
3.4.3 Myytit eroperheiden lapsista.....	15
3.5 Auttamismenetelmät	16
3.5.1 Lapsidiakonia	16
3.5.2 Vertaistukiryhmät.....	18
3.5.3 Toiminnalliset menetelmät.....	19
4 LASTEN ERORYHMÄN TAVOITTEET	21
5 LASTEN ERORYHMÄN TOTEUTUS.....	22
5.1 Eroryhmän puitteet	22
5.2 Kokoontumiskertojen runko	23
5.3 Kokoontumiskertojen aiheet.....	24
5.4 Tunteiden tilkkutäkki.....	25
5.4.1 Tullaan tutuiksi	26
5.4.2 Tunteet ja tilkut	28
5.4.3 Vihan vimmoissa.....	30
5.4.4 Syyllisyyden ja huolen reppu.....	32
5.4.5 Voimaantuminen.....	34
5.4.6 Toivo ja jäähyväiset	35
5.5 Palaute	36
6 ARVIOINTIA LASTEN ERORYHMÄSTÄ	38
7 LOPUKSI.....	39

LÄHTEET.....	41
LIITTEET	43
Liite 1 Esite.....	43
Liite 2 Lupa	44
Liite 3 Kokoontumiskertojen runko	45
Liite 4 Palautekysely lapsille.....	46
Liite 5 Palautekysely vanhemmille.....	47
Liite 6 Diplomi	48
Liite 7 Lasten eroryhmässä mukana ollut lastenkirjallisuus.....	49

1 ELÄMÄN TILKKUTÄKKI

Elämä on kuin tilkkutäkki, jossa kirkkaat ja tummat sävyt vuorottelevat. Lasten elämän tilkkutäkin soisi olevan riemunkirjava, mutta valitettavasti vuosittain noin 30 000 lapsen elämän tilkkutäkki saa tummia sävyjä vanhempien eron vuoksi.

Omassa työssäni seurakunnan lapsityössä työskentelen alueella, jossa on kaupungin korkeimmat yksinhuoltajamäärät, n. 30 % väestöstä. Usein eroon liittyy muita ongelmia kuten masennusoireita, taloudellisia vaikeuksia ja lapsilla käyttäytymishäiriöitä. Näiden ongelmien keskellä eläviä lapsia ja vanhempia tapaavat työssään myös nuoris- ja diakoniatyöntekijät. Ajatus eroperheiden lapsille suunnatusta vertaisryhmästä on noussut esille aika ajoin työyhteisössämme. Toivetta tällaiseen ryhmään on tullut niin työntekijöiltä kuin perheiltäkin. Opinnäytetyöni ryhmä ei kuitenkaan muodostunut oman alue-seurakuntani lapsista.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli eroperheiden lasten tukeminen heille suunnatun vertaisryhmän kautta. Tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa ennaltaehkäisevän lapsidiakoniatyön menetelmä, arvioida sen vaikuttavuutta ja jatkumoa seurakunnassamme. Menetelmänä oli lasten eroryhmä, joka kokoontui yhtä aikaa aikuisten ryhmän kanssa. Tällaisenaan lasten eroryhmiä ei käsittäkseni ole omassa seurakunnassamme ennen järjestetty. Internetin sivustoilta ilmenee, että lasten eroryhmiä on pidetty ainakin Kuopion ja Savonlinna-Säämingin seurakunnissa sekä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä. Yhden vanhemman perheiden liitto, Jyväskylän perheneuvola sekä eri järjestöt ovat myös järjestäneet eroryhmiä lapsille. Erosta ja sen vaikutuksesta lapseen sekä lapsille suunnattuja eroa käsitteleviä kirjoja löytyy jonkin verran. Lasten eroryhmäoppaista Juusolan sekä Niemelä & Kääriäisen teokset vaikuttivat toimivilta.

Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksen tultua yhteistyötahoksi ryhmän lapset löytyivät sitä kautta luontevasti. Ryhmä kokoontui 6 kertaa syksyn 2010 aikana, yhtä aikaa aikuisten eroryhmän kanssa. Lasten ryhmään osallistujia oli 4, ja he valikoituivat perheneuvonnan kautta. Lapset olivat 6–9-vuotiaita. Eroryhmän lasten tarkempaa henkilöllisyyttä ei tuotu ilmi tutkimuseettisistä syistä.

Usein vanhemmat ovat erokriisissä itse niin ahdistuneita, että lapsi jää helposti huomiotta ja vaille turvallista mahdollisuutta omien tunteiden käsittelyyn. Lapsella on taipumus lojaalisuuteen vanhempiaan kohtaan sekä itsensä syyllistämiseen vanhempien erotessa. Ryhmän tavoitteena oli muistuttaa lapsia, ettei ero ole koskaan lasten syytä sekä rohkaista siihen, että lapsi saa olla lapsi eikä lapsen tarvitse ottaa vanhemmille kuuluvaa vastuuta. Tavoitteena oli käsitellä toiminnallisten menetelmien avulla eron nostattamia tunteita ja asioita. Lasten palautteen nojalla ryhmä oli heille mieluinen. Ryhmän vaikutuksia lasten elämään on kuitenkin vaikea arvioida tässä vaiheessa.

Oma henkilökohtainen kokemukseni erolapsena olemisesta sekä kokemukset lapsi- ja diakoniatyön kentästä ovat vaikuttaneet pohdintaani ennaltaehkäisevästä lapsidiakoniasesta työstä eroperheiden lasten parissa. Diakoniatyön lähtökohtana on auttaa niitä, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavalla auteta. Eivätkö juuri eroperheiden lapset ole diakoniatyön ytimessä? Koska myös omassa alueseurakunnassamme on tarve lasten eroryhmille, toiveena on, että lasten eroryhmä saisi jatkoa jossakin muodossaan.

2 KIRKON PERHENEUVONTA

2.1 Kirkon perheneuvonta eilen ja tänään

Aamulehdessä 19.11.1944 oli seuraava ilmoitus:

*”Älkää ottako avioeroa!
Tarjoamme apua vaikeuksissanne.
Kääntykää pastori Joensuun puoleen,
os. Tuomiokirkonk. 22, C., puh. 5314.
Tampereen Kaupunkilähetys.”*

Tästä alkoi nyt jo laajalle levinnyt ja vakiintuneen asemansa saavuttanut kirkon perheneuvontatyö Suomessa. 1940-luvulla, sodan jälkeen pastori Joensuu oli ajan hermoilla. Hän oli huomannut sodan vaikutukset sen ajan perheisiin ja parisuhteisiin. Niinpä hän tarjosi apua, jota edelleenkin perheet ja pariskunnat tarvitsevat. Ihmisten tukeminen ja auttaminen selviytymään parisuhteen ja perheen ongelmissa ja kriisitilanteissa on edelleen perheneuvonnan perustehtävä. (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 6.)

Jumalan hyvyyden välittäminen ja lähimmäisen auttaminen ovat perheneuvonnan teologisesti keskeisimpiä tehtäviä. Tämä konkretisoituu usein sielunhoidollisina keskusteluinä; lähimmäisen rinnalla kulkemisena, kuuntelemisena ja jakamisena. Sielunhoitoluonne perheneuvontatyössä nousee diakonisesta, lähimmäiskeskeisestä näkemyksestä. (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 11, 14.) Näin ollen sillä on vahva kosketus suomalaisten perheiden arkeen.

Tällä hetkellä Suomessa toimii 43 perheasiain neuvottelukeskusta, työntekijöitä näissä on yhteensä 191. Vaikka perheneuvontaverkosto on laajentunut vuosien kuluessa, on edelleen seurakuntia, joissa ei ole perheneuvontapalveluja. (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 26.) Perheneuvonnan palvelut ovat kaikille suomalaisille avoimia ja maksuttomia riippumatta kirkon jäsenyydestä. Tämä pohjautuu kansankirkkonäkemykseen. Koska kysyntä on suurempaa kuin tarjonta, joudutaan perheneuvontatyötä priorisoimaan. Priorisoinnin perusteet päätetään paikallisesti, mutta usein etusijalle asetetaan lapsiperheet, perheväkivalta ja erilaiset akuutit kriisitilanteet. Yhä keskeisemmäksi on tullut lapsen edun periaate ja hyvän elämän turvaaminen lapselle. (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 13,28.)

Pääasiallisena työskentelymenetelmänä on perheneuvonnassa ollut kautta aikojen sie-lunhoidollinen ja terapeutin keskustelu (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 16). Vuosien saatossa rinnalle ovat nousseet erilaiset ryhmämuotoiset toiminnat, mm pariviestinnän ja parisuhdekurssit ennaltaehkäisevänä työnä sekä eroryhmät hoidol-lisena ryhmätoimintana (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 29). Koska kirkon perheneuvonnalla on arvostettu rooli yhteiskunnassammekin, sillä on myös asi-antuntijanäkemyistä perheiden hyvinvointiin liittyvän lainsäädännön parissa (Meidän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 13). Näin ollen perheneuvonta tarjoaa osana kirkon diakonista toimintaa arvokkaita yhteyksiä yhteiskunnan ja kirkon välille. Perhei-den hyvinvointi on ensisijaisen merkityksellistä myös koko yhteiskunnan hyvinvoinnil-le. Perheessä luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja tasapainoiselle elämälle. Sijoittaminen perheiden tukemiseen on sijoittamista yhteiskunnan tulevaisuuteen (Mei-dän kirkko mukana perheiden arjessa 2010, 36).

2.2 Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus

Jyväskylän perheasiain neuvottelukeskus on toiminut vuodesta 1962. Nykyään jäsen-seurakunta Jyväskylän lisäksi mukana on 18 yhteistyöseurakuntaa ja toiminta-alue ulot-tuu koko Keski-Suomen maakunnan alueelle. Vuoden 2009 toimintakertomuksesta sel-viää, että apua hakeneita oli 1038. Apua tarvitsevien luku on jatkanut hienoista kasvu-aan viimeiset vuodet. Huomattavana kehityssuuntana on ollut, että puoliset ovat hake-neet apua yhdessä. Tähän on rohkaistu asiakkaiden otettua ensimmäistä kertaa yhteyttä sekä neuvottelujen jo käynnistettyä. Yleisimmät syyt avun hakemiseen Perheasiain neuvottelukeskuksesta liittyivät vuorovaikutusongelmiin. Myös ero, uskottomuuden sekä fyysisen ja henkisen väkivallan kysymykset ovat olleet usein yhteydenoton syynä. Perheasiainkeskuksen toimintaa yksilö- ja paritapaamisten lisäksi on erilaisten vanhem-pain- ja parisuhderyhmien sekä perhetyön koulutuksen järjestäminen seurakuntien työn-tekijöille. Perheneuvojat käyvät myös pitämässä alustuksia vanhempien ryhmissä ja tilaisuuksissa. (Keski-Suomen seurakuntien perheasiain neuvottelukeskus/palveleva puhelin vuosikertomus 2009.)

3 ELÄMÄ KRIISIN VARJOSSA

3.1 Elämän kriisit

Ihmisen elämään kuuluvat kriisit. Elämänsä varrella ihminen voi kohdata monia erilaisia kriisejä: luonnollisia kehityskriisejä sekä akuutteja, odottamattomia kriisejä. (Vanhemman opas 2009, 22). Aikaisemmat elämäkokemukset auttavat usein selviytymään niistä. Yhtälailla kuin kuoleman suru on erokin ihmisen elämässä kriisiaikaa. Ihminen joutuu kriisissä yllättävään elämäntilanteeseen, jossa opitut toimintatavat ja aikaisemmat elämäkokemukset eivät riitä uuden elämäntilanteen ymmärtämiseen, sen henkiseen hallitsemiseen ja siitä selviytymiseen. Sopeutumiskyky on aina koetuksella suurissa elämänmuutoksissa. Erilaiset menetykset, kuten kuolema, perheen hajoaminen tai taloudelliset tappiot ovat kuormittavimpia muutoksia. Myös positiivisiksi ajatellut asiat kuten lapsen saanti tai talon rakentaminen aiheuttavat paineita ja vaativat tavallisuudesta poikkeavaa sopeutumiskykyä. (Juusola 2008, 22, 23.)

Niin erosta kuin kuoleman surusta selviytymisen vaiheita voidaan tarkastella yleisen kriisireaktion vaiheiden pohjalta. Nykyisen surukäsityksen mukaan ei puhuta järjestelmällisesti vaihe vaiheelta etenevästä surusta. Kuitenkin kriisien käsittelyssä voidaan havaita erilaisia vaiheita, joita käsittelen tuonnempana eron näkökulmasta. Jokaisen ihmisen ainutlaatuisuus heijastuu surutyöhön. Kriisireaktioiden kesto ja tunteet vaihtelevat ja niille tulisi antaa aikaa ja tilaa. (Pojula 2002, 48.) Jo edellä mainitun surevan persoonallisuuden vaikutuksen lisäksi suruun vaikuttavat myös aikaisemmat menetyksen kokemukset. Tuki tai tuen puute ovat myös merkityksellisiä surun käsittelyssä. (Pojula 2002, 18.) Kriisissä olevan tunteet voivat vaihdella aalloittain, mutta ne ovat terveitä, normaaleja ja luonnollisia reaktioita.

3.2 Eron syyt

Erityisesti 1960-luvulta 1990-luvulle yleinen asenneilmasto muuttui suotuisammaksi avioeroille. Uskonnollisten arvojen sitovuus ja vaikutus, jotka olivat ylläpitäneet ”pyhän” avioliiton purkamattomuutta, heikkeni. Puolisoiden toisistaan taloudellisen riippumattomuuden kasvu sekä avioerojen lainsäädännön helpottuminen tekivät avioliitosta lähdön helpommaksi. (Kontula 2009, 114) Vaikka parisuhteen merkitys ihmisten elämässä on korostunut, yhteiskunnallisten muutosten vaikutus parisuhteiden kestävyys on ollut negatiivinen. Tuotantoelämän korostuminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa sekä länsimainen individualistinen onnen tavoittelu uhkaavat parisuhteen kestävyttä. (Kiiänmaa 2008, 30.) Vuoden 2003 Väestöliiton tutkimuksen mukaan avioeroon johtavia syitä on yleensä useita. Kysyttäessä eronneilta avioerojen lopullista syytä viiden kärjessä olivat uskottomuus, päihitteet, läheisyyden ja rakkauden puute, erilaiset elämäntavot ja -tavoitteet sekä erilleen kasvaminen. (Paajanen 2003, 74.)

3.3 Erosta selviytyminen

Eron voi ajatella prosessina. Prosessi alkaa eron pohdinnasta ja päättyy eroista toipumiseen. (Vanhemman opas 2009, 22.) Kriisien, niin myös erosta selviytymisen vaiheita voidaan tarkastella yleisen kriisireaktion vaiheiden pohjalta. Kukin vaihe tulee käydä rauhassa läpi. Varsinkin aikuisilla on taipumus ratkaista kiireellä kriisin tuomat ongelmat. Tällöin on vaarana, että asioita jää selvittämättä ja ne aktivoituvat myöhemmin esimerkiksi uudessa parisuhteessa. Surutyö on normaalia menetyksen tunteiden työstämistä psyykkisellä tasolla. Usein sekä lapsen että aikuisen psyykkisten oireiden taustalla on surematon menetys. (Taipale 1998, 112.)

”Ei voi olla totta!” on monen ensimmäinen sokkireaktio yllättäen annettuun eroilmoitukseen. Tapahtuneen käsittäminen on vaikeaa, ja sen voi jopa kieltää. Tämä voi aiheuttaa tilanteeseen sopimatonta ja ihmiselle itselleen poikkeavaa käyttäytymistä. Puolisolle saatetaan ilmoittaa erosta nykyään tekstiviesteillä tai sähköpostilla. Koska vanhemmat usein haluavat suojella lapsiaan ikäviltä asioilta, vanhempien eroilmoitus saattaa tulla lapsille täytenä yllätyksenä. (Juusola 2008, 23.)

”Miten ja miksi kaikki tapahtui?” – kysymykset ovat tyypillisiä reaktiovaiheen kysymyksiä. Reaktiovaiheen alussa ihminen usein kieltää tapahtuman merkityksen ja eristää tunteensa. Muutamasta viikosta muutama kuukauteen kestävän vaiheen aikana tapahtuman kieltäminen alkaa vähetä ja henkiset puolustuskeinot alkavat toimia paremmin. Ruumiilliset oireet kuten itkuisuus, vetäytyminen, masennusoireet, toisten ja itsensä syyllistäminen, univaikeudet ja ruokahaluttomuus ovat luonnollisia reaktioita. Arjesta selviytymisen lisäksi on hoidettava omat sisäiset tunteet ja prosessit. Eron tuomia kipeitä psyykkisiä kokemuksia voi aluksi käydä läpi vain vähän kerrallaan. (Juusola 2008, 24.)

”Miten tästä selviää?” Käsittelyvaiheen kysymystä pohditaan ja siihen koetetaan saada vastausta muutamasta kuukaudesta noin vuoteen. Ero aletaan pikku hiljaa hyväksyä, ja menneestä elämäntilanteesta kiinni pitäminen vähenee. On alettava luomaan uutta kuvaa elämästä ja itsestä. Ollaan varsinaisen surutyön vaiheessa, jolloin voi tunnetasolla käydä eroa läpi. Syyllisyyden ja mahdollisesti oikeutetun vihan tunteet ovat keskeinen osa surutyötä. (Juusola 2008, 24.)

Elämä voittaa! On aika alkaa suuntautua uudelleen, eteenpäin. Lopullisen toipumisen edellytys on, että on ollut kykyä käsitellä kriisiä niin, ettei se enää ole elämää rajoittava tekijä. Ihminen on oppinut elämään uudenlaisessa elämäntilanteessa. Elämän ilo ja itsetuottamus ovat palaneet takaisin elämään. Kriisien myötä elämän arvot ja arvojärjestys usein muuttuvat. Se voi avata elämässä uusia mahdollisuuksia tulevaisuuteen. (Juusola 2008, 24.) Aina ei kuitenkaan käy näin onnellisesti. Vaihtoehtona voi olla myös katkeruuden ja vihan tunteisiin jääminen. Näin erokriisi voi muodostua ihmisen hyvinvoinnille vakavaksi uhaksi. Uuden epäonnistumisen pelko voi aiheuttaa eristäytymistä tai ihmissuhteiden välttelyä. Saman kaavan toistaminen seuraavassa ihmissuhteessa on mahdollista erokriisiin juuttuneelle. (Vanhemman opas 2009, 22.)

Toipumisen merkinä on, että pystyy suuntaamaan katseensa tulevaisuuteen. Silloin, kun ihminen on hyväksynyt eron osana omaa elämänsä historiaansa, voi ajatella selvi-neensä erosta. (Vanhemman opas 2009, 23.)

3.4. Lapsi erossa

Salon vanhempien parisuhteen vaikutuksesta lapseen tehdyn tutkimuksen mukaan vanhempien parisuhdeongelmat osoittautuivat merkittäväksi tekijäksi lasten kaikilla ongelma-alueilla. Nimenomaan parisuhteen ongelmien kestoajalla oli huomattava merkitys lapsen kannalta. Yli kaksi vuotta jatkuneet parisuhteen vaikeudet moninkertaistivat lasten ongelmien määrää. Tutkimuksen tuloksissa huomattavaa oli myös vanhempien riitelyn vaikutus lapseen lasten ollessa paikalla. Tutkimuksensa perusteella Salo kyseenalaistaa vanhempien yhdessä pysymisen lasten vuoksi. (Salo 2006, II.)

3.4.1 Lapsen reaktiot vanhempien erotessa

Lasten suhtautuminen ja reagoiminen vanhempien eroon on yksilöllistä. Siihen vaikuttaa suurelta osin perheen aiempi tilanne: riitaisuus, turvattomuus tai harmonisuus. Lapsen ikä sekä suhde molempiin vanhempiin vaikuttavat myös lapsen reaktioihin. (Vanhemman opas 2009, 28.) Jopa saman perheen lapset kokevat eron ja perheen hajoamisen eri tavoin. Eron piilevät vaikutukset voivat tulla esiin vasta vuosien jälkeen jonkin kehitysvaiheen tai muun elämän kriisivaiheen yhteydessä. (Juusola 2008, 21.)

Parisuhteen päättyminen on useimmiten voimakas kokemus niin vanhemmille kuin lapsille. Vanhempien tunteet ja ahdistus välittyvät ja vaikuttavat siten myös lapseen, olivatta lapset kuinka pieniä tahansa. Vanhempien kriiseissä vauvaikäinen reagoi usein syömishäiriöihin, univaikeuksiin ja suoliston toimintaan liittyviin häiriöihin. (Kiianmaa 2008, 101.) Taantumista, peukalon imemistä tai yökastelua voi esiintyä alle kouluikäisillä lapsilla. Takertuminen jäljelle jääneeseen vanhempaan on luonnollinen turvan hakemisen reaktio, jolloin sylissä pitäminen on erityisen tärkeää. (Kiianmaa 2008, 102.) Ripustautuminen ja huomiohakuisuus voivat lisääntyä myös päivähoitossa. Pienelle lapselle leikki on tapa prosessoida kokemuksia, joihin hänen sanansa eivät riitä. Leikissä näkyy lapsen hämmennys ja levottomuus perhetilanteesta. (Juusola 2008, 21.) Kouluikäisillä eroperheiden lapsilla keskittymiskyvyttömyys koulunkäyntiin on tyypillistä. Masentuneisuus, kaverit tai itseensä sulkeutuminen voivat muodostua isommille lapsille pakokeinoiksi. Avioerotilanteissa nuoren itsenäistymiseen liittyvät vaikeudet voivat korostua. (Taskinen 2005, 140.) Lapsen hankala käyttäytyminen on toisaalta positiivi-

nen merkki siitä, että hän uskaltaa reagoida. Joillekin lapsille taas kiltteys voi olla tapa reagoida eroon. Hän ei ehkä uskalla syystä tai toisesta ilmaista tunteita, joita ero hänessä herättää. (Kiiänmaa 2008, 96, 103.)

Riitaisessa perheessä turvattomasti kiintynyt, mahdollisesti traumatisoitunut lapsi kestää heikosti eron aikaisia ja jälkeisiä stressaavia tilanteita. Vaikeuksien kasaantuminen voi näkyä erilaisina psyykkisinä oireina. (Sinkkonen 2005,131.) Roolit perheissä saattavat muuttua; lapsesta voikin tulla huolehtija ja vastuun kantaja (Wallerstein, Lewis & Blakeslee 2007, 309.)

3.4.2 Lasten erosta selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä

Monet asiat voivat edesauttaa lapsen selviytymistä erosta. Avainasemassa ovat vanhemmat, mikäli heillä on voimavaroja miettiä erokriisiä lapsen kannalta. Lapsen tärkein kysymys kriisitilanteissa on: kuka pitää hänestä huolta ja kehen hän voi turvautua. (Lipponen 2005, 133.)

Erityisen paljon lapsen erokokemukseen vaikuttaa se, kuinka vanhemmat toteuttavat käytännössä eronsa. Olennaista on millaiseksi vanhempien keskinäinen suhde muodostuu eron jälkeen. Toinen suuri tekijä on, kuinka vanhemmat pitävät lapsen näkökulmaa esillä eroon liittyviä ratkaisuja tehdessään. (Vanhemman opas 2009, 28.) Sanotaan, että lapset selviytyvät erosta, jos vanhemmat selviytyvät. Tämä korostaa sitä, kuinka tärkeää on, että vanhemmat itse käyvät erokriisinsä läpi. Näin he voivat nähdä myös lapsen edun ja tukea lasta eron menetyksessä. (Kiiänmaa 2008, 112.)

Vanhempien tulee kertoa lapselle eropäätöksestä hyvissä ajoin, mielellään yhdessä. Keromisessa on otettava huomioon lapsen ikä. Asioista puhutaan selkeästi ja yksinkertaisesti. Lapselle on hyvä kertoa, että hänestä pidetään huolta. Tämä tieto vähentää lapsen turvattomuuden tunnetta. (Kiiänmaa 2008, 94.) Vanhempien tulisi tiedostaa, että lapset saattavat elätellä hyvinkin pitkään toivetta vanhempien yhteen palaamisesta (Taskinen 2005,140). Oman kehitystason mukainen tieto mm. siitä, mitä perheen tulevaisuudessa tapahtuu, auttaa myös lasta surutyössä eteenpäin (Juusola 2008, 24). Lapsen tulee saada tietää hyvissä ajoin, tapahtuuko hänen arkipäivässään muutoksia. Vanhempien on hyvä

kuunnella lapsenkin mielipidettä mahdollista muuttoa sekä koulun tai päiväkodin vaihtumista koskevista asioista. (Lipponen, Wesaniemi 2005,143.)

Vaikka moni asia voi muuttua lapsen elämässä, on tärkeää saada arjen asioissa pysyvyyttä mahdollisimman pian. Arjen tavalliset rutiinit luovat lapselle turvaa. Lapsen perustarpeiden, levon ja ravinnon tarpeiden tyydyttäminen ovat aikuisten tehtäviä. Päiväkodissa ja koulussa tutut aikuiset voivat osaltaan tukea ja auttaa lapsen selviytymistä. On tärkeää, että vanhemmat informoivat asiasta mahdollisimman pian myös lapsen lähellä olevia aikuisia. (Vanhemman opas 2009, 31). Isommilla lapsilla kaverille kertominen asiasta ja ystävät voivat tukea nuorta (Juusola 2008,21). Lasta ei saa jättää yksin huolineen eron yhteydessä. Erilaiset eroryhmät ja lasten eroa käsittelevät kirjat voivat tahollaan myös auttaa lasta. (Lipponen 2005, 141.)

3.4.3 Myytit eroperheiden lapsista

Yleinen käsitys eroperheiden lapsista lienee negatiivissävyinen. Kuinka lapsi voisi saada hyvät elämän eväät aikuisuutta varten rikkoutuneessa kodissa? Yhdysvalloissa 1970-luvulla Judith S Wallerstein aloitti pitkäaikaistutkimuksen avioeron vaikutuksista lapsiin. Wallersteinin tutkimustuloksena oli, että avioerolapset maksavat vanhempiensa haluamasta vapaudesta eri tavoin. Usein erolapset pelkäävät aikuisina ollessaan ihmissuhteidensa epäonnistuvan kuten omat vanhemmat epäonnistuivat. Varsinkin riitaisissa eroissa lapset eivät ole nähneet rakentavia ristiriitojen ratkaisumalleja. Näin neuvottelutaidot, joita työ- ja perhe-elämässä tarvitaan, ovat jääneet puutteellisiksi ja pelko konflikteihin on olemassa. (Wallerstein 2007, 90) Itse ero ei välttämättä kuitenkaan ole pääasiallinen syy vaikeuksiin, vaan toimimaton perhe ja parisuhde (Fisher 2000, 317). Samaa todistaa aiemmin mainittu Salon tutkimus parisuhteen ongelmien vaikutuksista lapsiin. Aikuiset eroperheiden lapset kokevat jääneensä vaille rakastamisen, sitoutumisen ja luottamuksen valmiuksia. Lapsena saatu malli parisuhteen luottamuksen puutteesta ja epäonnistumisesta heijastuu vahvasti käsitykseen avioliiton onnistumisesta. Tämä ei kuitenkaan ole tutkimuksen koko totuus, vaan osa tutkimukseen osallistuneista on pystynyt kääntämään lapsuuden kokemukset oman aikuisuuden vahvuudeksi. He ovat kertoneet, etteivät halua koskaan lastensa joutuvan toistamaan omia lapsuuden kokemuksiaan. (Wallerstein, Lewis, Blakeslee 2007, xiii.) Päätös omasta lapsen saannista

ja vanhemmuudesta voi nostaa pintaan oman lapsuuden kokemukset. Edes toisen vanhemman rakastava ja hyväksyvä roolimalli voi auttaa omassa vanhemmuudessa. (Wallerstein, Lewis, Blakeslee 2007, 112.)

Wallersteinin tutkimus osoitti myös, kuinka lapsena koettu vanhempien ero voi vaikuttaa lapsen uskonnollisuuteen: toisille koettu kriisi on horjuttanut Jumala suhdetta useiksi vuosiksi, toisille taas uskonto on antanut lohtua ja auttanut selviytymisessä (Wallerstein, Lewis, Blakeslee 2007,xiv).

3.5 Auttamismenetelmät

Seuraavassa käsittelen teoreettisella tasolla lapsidiakoniaa, vertaisryhmätoimintaa sekä erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joita käytettiin lasten eroryhmässä.

3.5.1 Lapsidiakonia

Lapsidiakonia käsitteenä on suhteellisen tuore, eikä sitä käsitteleviä teoksia ole kovinkaan paljon. Teologian tohtori Kati-Pupita Mattilaa voitaneen pitää lapsidiakonian herättäjänä. 1990-luvun laman perheiden ongelmat vaikuttivat vahvasti myös lapsiin. Työttömyyden ja taloudellisten vaikeuksien keskellä lapset jäivät yksin, osin myös kantamaan vanhemman vastuuta. Seurakunnissa herättiin pohtimaan asioita lapsen näkökulmasta, ei vain perheen tai vanhemman kautta. (Lindgren 2000, 9.) Seurakunnissa tehdään hyvää ja laadukasta lapsi- ja perhetyötä. Lapsityössä toimivien työntekijöiden tehtävänä on lapsen ehjän kasvun tukeminen (Mattila 2003, 73). Seurakunnan lapsityön erityisenä tehtävänä on kasteopetus eli lasten kristillinen kasvatusta yhdessä vanhempien ja kummien kanssa. Perhetyö tukee vanhemmuutta parisuhde- ja kasvatuskysymyksissä. Aina vanhemmuuden tukeminen ei kuitenkaan auta perheessä olevan lapsen hätää. Tarvitaan siis myös lapsidiakoniaa, jonka ydinajatus on, että tuki ja apu kohdistuu suoraan lapseen. (Lindgren 2000, 24.) Yhteiskunnassamme ihannoidaan lapsen varhaista itsenäistymistä ja pärjäämistä ilman vanhempia. Lapsen yksinäisyys on karuimmillaan silloin, kun lapsi ei itse pärjää ja hän jää ilman apua. Yksinäisyyden lievittämiseen lapsi tarvitsee tulla nähdyksi ja hänen pitää voida liittyä toisiin ihmisiin. Liittyminen antaa

kokemuksen joukkoon kuulumisesta. Näitä kokemuksia lapsi voi saada erilaisissa turvallisissa lasten ryhmissä. (Mattila 2003, 74.)

Diakonian perustehtävä on auttaa niitä, joiden hätä on suurin ja joita muut eivät auta. Perinteisesti auttaminen on kohdistunut aikuisiin: yksinäisiin, vanhuksiin, työttömiin tai taloudellisesta hädästä kärsiviin. Lapsidiakoninen näky nousee samasta perustehtävästä; hädän ääripään etsimisestä ja siellä toimimisesta. Lapsidiakonia on pääasiassa ennaltaehkäisevää työtä, jossa pyritään hyvissä ajoin reagoimaan lapsen turvattomuuteen. (Mattila 2003, 8.) Niin aikuis- kuin lapsidiakonia koostuvat samoista aineksista: yksinäisyyden lieventämisestä, nälän poistamisesta, henkisestä tukemisesta ja avunsaanti-kanavien etsimisestä (Lindgren 2000, 25). Lapsidiakoniassa voisi puhua ennemminkin lapsidiakonisesta ajattelusta tai työotteesta; vanhempien tai lapsen kotiympäristöä ei ehkä saada muutettua, mutta työntekijän on keskityttävä siihen, mitä pystytään tekemään lapsen hädän lievittämiseksi ja lapsen persoonan kasvun vahvistamiseksi. (Mattila 2003,13.) Toki yhteistyötä vanhempien kanssa kannattaa tehdä, mikäli se suinkin on mahdollista.

Lapsidiakonian keskeisiä periaatteita ovat lapsilähtöisyys, ennakoiminen ja varhainen puuttuminen, turvallisen arjen keskeisyys ja matalan kynnyksen toiminta. Lapsilähtöisyydessä tarkastellaan sitä, mitä lapsi tarvitsee hyvää ja turvallista kasvuaan varten. Hyviä ratkaisuja ovat ne, jotka vahvistavat lapsen itsetuntoa ja tukevat hänen hyvää kasvuaan. Keskeistä on lapsen kokemus huolenpidosta, välittämisestä ja turvallisuudesta. (Mattila 2003, 22.) Lapsi tarvitsee kokemuksen nähdäksi tulemisesta kokonaisuena ihmisenä, ei vain ongelmansa tai hätänsä osalta. Näin vahvistuu luottamus olemassaolon oikeutukseen. Se antaa rohkeutta tuntea omia tunteita ja tunnistaa tarpeensa. Tämän myötä on mahdollisuus muutokseen ja kasvuun.(Mattila 2003, 58.) Tullakseen nähdäksi lapsen tai nuoren ei tarvitse ensin oireilla elämäänsä tuhoavalla tavalla. Toki myös niitä autetaan, jotka jo oireilevat pahoinvointia. (Mattila 2003, 23.) Lapsen kanssa vuorovaikutuksessa oleva turvallinen aikuinen luo turvallista arkea lapselle. Yksittäiset retket ja tapahtumat tuovat muistoja ja lyhyitä kokemuksia, mutta turvalliseen arkeen tarvitaan jatkuvuutta. Oleminen, yhteys toisiin ihmisiin ja välittäminen, jossa lapsi tulee nähdäksi, ovat turvallisen arjen luoja. (Mattila2003, 24.) Lapset ovat myös vapaa-ajan toiminnissa vanhempien armoilla. Kaikilla ei ole taloudellista mahdollisuutta harrastuksiin, eivätkä vanhemmat omien ongelmien vuoksi aina jaksu tukea lastaan harrastuksissa. Siksi on tärkeää, että lapselle on tarjolla lähellä hänen elinympäristöään ilmaista ns.

matalan kynnyksen toimintaa, johon ei ole ilmoittautumista. Turvattomalle lapselle paikka, jossa on turvallinen aikuinen jolla on aikaa hänelle, voi olla ratkaisevan merkityksellistä. (Mattila 2003,64.)

3.5.2 Vertaistukiryhmät

Vertaistuella tarkoitetaan samassa elämäntilanteessa tai samoja asioita kokeneiden toimintaa, jossa henkilöt voivat käydä läpi tunteitaan ja ajatuksiaan. Vertaisryhmään osallistuvia yhdistää jokin tietty tekijä. Keskinäinen tuki, sen antaminen ja saaminen sekä uusien näkökulmien avautuminen ovat keskeisiä vertaisryhmätoiminnassa. Tällainen ryhmä ei kuitenkaan ole varsinainen terapiaryhmä, vaikka ryhmäläisille itselleen se voi sitäkin olla. Terapiaryhmät kestävät yleensä useampia kuukausia, eikä vertaistukiryhmän ohjaajailta vaadita terapeutin tutkintoa. Vertaistukiryhmät poikkeavat myös kerho- toiminnasta, joka pyrkii virkistämäänsä osallistujia. Vertaistukiryhmillä ja kerhoilla on siis toisistaan poikkeavat tavoitteet. Kerhot ovat yleensä avoimia ryhmiä, vertaistukiryhmät suljettuja. (Yhdessä suru on helpompi kantaa 2004, 22.) Toki seurakunnan erilaisilla kerhoillakin kuten perhekerhoilla on vahva vertaistuellinen merkityksensä. Tässä mielessä kerhojen ja vertaistukiryhmien ero on häilyvä.

Seurakunnissa ehkä tunnetuin vertaistukiryhmämuoto on sururyhmät. Ne ovat saaneet jo vakiintuneen paikkansa seurakuntien toiminnassa. Tosin nämä ryhmät on usein suunnattu aikuisille. Vasta viime vuosina on herätty huomaamaan lasten ja nuorten suru.

Lasten vertaistukiryhmä tarvitsee aina aikuisen ryhmän vetäjäksi ja ryhmän tulee olla suljettu. (Suru on helpompi kantaa 2004, 22,23.)

Ryhmäprosessilla on tietyt kehitysvaiheet, jotka riippuvat sen tavoitteista, virallisuudesta ja kokoontumiskertojen määrästä. Kehitysvaiheet on nimetty seuraavasti: muodollinen vaihe, kuherruskuukausi-, me-henki-, konflikti -, tehokkaan työskentelyn vaihe sekä erovaihe. (Suru on helpompi kantaa 2004, 26.) Koska opinnäytetyön lasten eroryhmä oli kestoltaan vain kuusi kertaa, ei tällaista ryhmäprosessin vaiheiden ryhmittelyä voi nähdä. Oikeastaan voisi edellisiä tiivistäen ajatella siinä olleen kolme vaihetta: tutustumis-, syventävä- ja erovaihe.

Lasten vertaistukiryhmä on tavoitteellista toimintaa, jossa ollaan lapsen vierellä kriisin erilaisissa vaiheissa. Lähtökohdallisena tavoitteena on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa kukin ryhmän jäsen saa olla omana itsenään. Ryhmässä lapsi voi tavata samanlaisia kokemuksia omaavia lapsia ja jakaa heidän kanssaan kokemuksia. Jokaisella ryhmän jäsenellä on oma tarinansa. Tarinoita jaettaessa lapsi saa kokemuksen siitä, ettei ole ainut jolla on tällainen tilanne. Niin ryhmän vetäjät kuin ryhmäläiset voivat antaa myös tiedollisia aineksia kriisin käsittelyyn. Liittyminen toisiin eli ryhmän jäsenyys on vastapainoa mahdollisesti kriisin aiheuttamalle eristäytymiselle ja yksinäisyydelle. Tunteiden tunnistaminen ja käsitteleminen antavat lapselle työkaluja monenlaisiin tunteisiin. Lasten kanssa työskennellessä tunteiden käsittely toiminnallisilla, luovilla menetelmillä auttaa tunteiden nimeämisessä ja tunnistamisessa. Leikki ja mielikuvituksen käyttö ovat myös oivallisia työkaluja. Kaikkien edellä mainittujen lisäksi yhtenä suurena tavoitteena lasten vertaistukiryhmässä on lapsen minäkuvan ja itsetunnon tukeminen. Lapsi tarvitsee voimavaraistumista, eteenpäin ja tulevaisuuteen katsomista. (Yhdessä suru on helpompi kantaa 2004, 23.)

3.5.3 Toiminnalliset menetelmät

Lapsi on olemukseltaan aktiivinen ja toimiva. Hänelle on luontaista liikkua, kokeilla ja etsiä toimintaa, joka on hänelle mielekästä. Toiminnan kautta lapsi voi käsitellä omaa sisäistä maailmaansa: ajatuksiaan, tunteitaan, selkiinnyttää minäkuvaansa ja itsetuntoaan. Näin hän voi saada uusia oivalluksia asioihin. (Yhdessä suru on helpompi kantaa 2004, 60.) Lasten eroryhmässä käytettiin erilaisia toiminnallisia menetelmiä, mm. tarinoita, voimauttavaa valokuvausta ja kuvataiteen muotoja.

Kasvatustieteiden tohtori ja satujen tutkija Hilikka Ylönen on tutkinut satujen ja tarinoiden merkitystä eroissa ym. lasten kriisitilanteissa. Mielikuvituksensa avulla ja satujen kautta lapsi voi käydä vaikeuksia ja menetyksiä läpi. Satujen henkilöistä hän voi löytää yhtäläisyyksiä omiin kokemuksiinsa. Saduissa lapsen ongelmat ja ratkaisut eivät kuitenkaan tule liian lähelle hänen omaan maailmaansa. Terapeuttisessa sadussa on joku ihminen tai hahmo, johon lapsi voi samaistua tai jonka hän voi tuntea läheiseksi. Satujen merkitys perustuu kieli- ja mielikuviin. Vertauskuvaa eli metaforaa voidaan pitää sadun merkityksen lähtökohtana. Se tuo esiin kahden asian erot ja yhtäläisyydet. Jo ne-

livuotiaiden on tutkimuksissa havaittu ymmärtävän aistihavaintoihin perustuvia metaforia, isommat 9–10-vuotiaat käsittävät jo hyvinkin mutkikkaita vertauskuvia. Lapsen toivotaan selviytyvän aiempaa paremmin todellisuudessa kertomuksen myötä. Sadun sanoman ja aikuisen kanssa käydyn keskustelun myötä lapsen ajattelu voi muuttua, ja turha syyllisyyden tunne helpottaa. Ylönen sanoo rohkaisevasti: ”Saduissa on aina toivoa, ja niin on oikeassa elämässäkin.” (Ylönen 2007, 8–9.)

Voimauttava valokuvaus on Suomessa tällä hetkellä tunnetuin valokuvaterapeuttisen työmuodon muoto. Sen on kehittänyt sosiaali- ja taidekasvattaja Miina Savolainen. 1990-luvulla hän aloitti työn Hytösen lastenkodissa, jossa syntyi Maailman ihanin tyttö -kuvausprojekti. Tämän myötä syntyi voimauttavan valokuvan menetelmä. (Halkola, Mannermaa, Koffert & Koulu 2009, 19.)

Voimautumisen käsite on käänös englannin kielen termistä *empowerment*. Siitosen mukaan voimautuminen merkitsee ihmisestä itsestään lähtevää sisäisen voimantunteen kasvuprosessia. Se vapauttaa ihmisen voimavaroja ja synnyttää yhteisöllisesti vastuullista luovuutta. Toiset ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet kuitenkin vaikuttavat voimaantumiseen. Valokuvaprosessilla luodaan tila ihmisen tasavertaisuuden ja itsemäärittelyn oikeuden toteutumiselle. Näin hän voi kokea nähdyksi tulemisen kokonaisuutena ihmisenä, erilaisine tarpeineen ja puolineen. Valokuvan voimauttava vaikutus perustuu sen erityiseen todellisuussuhteeseen ja samalla sen kehollisuuteen. (Halkola ym. 2009, 212.) Kuvilla voidaan eheyttää ristiriitaisia ja hajanaisia asioita, saada voimaa ja lohtua kipua tuottaviin asioihin ja tukea muutosprosesseihin, esim. eroon, sairauteen tai perheenjäsenten välisiin suhteisiin (Halkola ym. 2009, 222). Nähdyksi ja kohdatuksi tuleminen ovat merkityksellisiä erityisesti lapselle. Vanhempi on kykenemätön näkemään lapsensa erityisyyttä silloin, kun hänen oman elämänsä täyttävät muut asiat ja hän on omien vaikeuksiensa sokeuttama. (Savolainen 2008, 166.) Voimauttava valokuva -menetelmässä valokuvista on lupa hylätä ne, jotka rajoittavat tai haavoittavat ja valita ne, jotka ovat itselle merkityksellisiä ja tosia. Valokuva antaa rauhassa tutkia omia puoliaan ja lukea niille merkityksiä. (Savolainen 2008, 161.)

Kuvataiteen eri muotoja piirtämisen ja maalaamisen ohella ovat mm. muovailu, kuvanveisto ja askartelu. Kun lapsella eivät sanat riitä asioiden käsittelyyn, on kuvataide oivallinen apuväline. Kuvataide on symbolista kieltä, joka auttaa lasta purkamaan ajatuk-

siaan, tunteitaan ja toiveitaan. Lapsi voi tämän kautta ilmaista asioita, joita hän ei muutoin rohkenisi käsitellä. Kuvataide on helppo ja turvallinen toimintamenetelmä. Se sopii käytettäväksi eri-ikäisten, myös pienten lasten kanssa. Ohjaajan on kuitenkin syytä varoa tekemästä syvällisiä analyysejä lasten töistä tai työskentelystä. Lasten tekemien kuvataideteiden pohjalta voi lapsen antaa itse kertoa tuotoksistaan ja hänessä heränneistä ajatuksista ja tunteista. (Yhdessä suru on helpompi kantaa 2004, 62.)

4 LASTEN ERORYHMÄN TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa lasten eroryhmä Jyväskylän seurakunnan perheasian neuvottelukeskuksesta ja arvioida sen vaikuttavuutta lapsidiakonisesta näkökulmasta. Tavoitteena oli mahdollistaa muutamalle eroperheen lapselle paikka puhua ja käsitellä eron tuomia ajatuksia ja tunteita vertaisryhmässä. Ensisijalla oli turvallisen ja kiireettömän ilmapiirin luominen. Tavoitteena oli kulkea kappaleen matkaa lasten rinnalla elämän tilkkutäkin tummien tilkkujen kohdalla, ja tällä tavalla auttaa heitä selviytymään kriisivaiheesta. Toiminnallisen tunnetyöskentelyn kautta halettiin rohkaista lapsia käsittelemään erilaisia tunteita. Lasten vertaisryhmän lähtökohtina olivat lapsilähtöisyys ja toiminnallisuus. Koska ryhmää ei ollut esitelty varsinaisesti seurakunnallisena ryhmänä emmekä tienneet lasten ja perheiden uskonnollisia lähtökoh-
tia, päätimme jättää pois ryhmäkokoonumisista perinteisen hartauden.

Ehkä taivaitakin hipovana tavoitteena oli ennaltaehkäistä tai lieventää lasten mahdollista eron aiheuttamaa pahoinvointia nyt ja myöhemmin. Ajatus lapsi- ja aikuisdiakoniatyön tavoitteesta kohdata ne, joiden hätä on suurin ja joita ei muilla tavoin auteta, oli osittain liikkeelle panevana voimana. Pitkän tähtäimen tavoitteena oli lasten eroryhmien kehittäminen osaksi oman seurakunnan toimintaa.

5 LASTEN ERORYHMÄN TOTEUTUS

Lasten eroryhmä toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskukseen kanssa. Yhteistyö aloitettiin kevään 2010 aikana, jolloin sovittiin alustavasti syksyn aikataulusta. Lasten eroryhmä sovittiin kokoontuvaksi 6 kertaa yhtä aikaa aikuisten eroryhmän kanssa. Määrittelevänä tekijänä kokoontumiskertojen lukumäärään oli opinnäytetyön aikataulu. Ryhmä päätettiin toteuttaa perheasiain neuvottelukeskuksen tiloissa. Toisena lasten ryhmän ohjaajana toimi Jyväskylän seurakunnan lastenohjaaja Seija Inkinen.

Koska perheasiain neuvottelukeskukseen työntekijöillä oli omasta asiakaskunnasta potentiaalisia ryhmäläisiä, yleisestä lehti-ilmoittelusta luovuttiin jo heti alussa. Aikuisten eroryhmän vetäjät perheneuvojat Pekka Puukko sekä Kirsti Pasanen suorittivat haastattelut aikuisten ryhmään. Samalla heidän oli luontevaa esitellä lapsiperheille mahdollisuus lasten eroryhmään osallistumiseen sekä ottaa ilmoittautumiset vastaan. Lasten ryhmäläisten iäksi oli aluksi ajateltu joko pienet, n. 4–6-vuotiaat tai kouluikäiset. Lopulta käytäntö muokkasi ryhmäläisten ikäjakaumaksi 6–9-vuotta, joka ei tässä ryhmässä vaikuttanut liian suurelta jakaumalta. Lasten ryhmään ilmoittautui 4 lasta, kolme tyttöä ja yksi poika. Mukana olivat yhdet sisarukset.

5.1. Eroryhmän puitteet

Lasten ryhmän tilana toimi toimistokäytössä oleva huone. Ryhmän ohjaajille tila oli vieras. Tämän vuoksi se ainakin suunnittelussa toi oman jännityksensä ja pohdintansa. Tila ja tarvittavat materiaalit ja välineet tuli ottaa erityisen paljon huomioon, sillä kaikki ryhmässä tarvittava materiaali piti tuoda muualta. Ensimmäisen kerran jälkeen veimme lapsille myös pienemmät tuolit lasten toimintaan erittäin sopimattomien tuolien sijaan. Iloksemme toimistohuoneesta kuitenkin sai muovattua tämän kokoiselle ryhmälle suhteellisen toimivan, monikäyttöisen tilan. Ennen jokaisen ryhmäkerran alkua järjestelimme tilan tarpeitamme vastaavaksi. Nojatuolit aseteltiin rinkiin ”alttarin ” ympärille. Altтарin päällä oli kynttilä, Kirsi Kunnaksen Tunteellinen siili – runo, muutama valkoinen höyhen, syksyn oksia sekä pieni pehmosiili.

Alttarin ympärillä vietimme aloitus rituaalit, tarinan luvun sekä keskustelun. Nojatuolit sai tarpeen vaatiessa laitettua sivuun, jolloin muodostui hieman isompi vapaa lattiatila mm. loppurituuaaleihin tarvittavalle tilkkutäkille. Kädentöihin oli oma puuhapöytä.

KUVA 1. ”Alttari”

5.2 Kokoontumiskertojen runko

Jokaisella kokoontumiskerralla oli samankaltainen runko: aloitus, toiminnallinen osuus ja lopetus. Aloitukseen kuului kullakin kerralla kynttilän sytytys samalla kun lauloimme kaikulaulun:

Hiljaisuus laskeutuu annan rauhan tulla,
leikit juoksut unhoittuu,
on paikka hyvä mulla.

Kuulumiskierroksella sai kertoa, millä mielin oli tullut ryhmään. Parin ensimmäisen kerran jälkeen kierrokseen kuului myös oman tunnevärin valitseminen huopatilkkuista. Viimeisillä kerroilla, kun omat tunne-eläimet oli saatu valmiiksi, ne tulivat mukaan kuulumiskierrokseen. Kuulumisten jälkeen virittäydettiin kunkin kerran teemaan kuuntele-

malla kertomus. Kertomuksista ja sen herättämistä ajatuksista keskusteltiin. Tästä oli hyvä jatkaa toiminnalliseen osioon, joka kullakin kerralla oli erilainen.

Jokaisen kerran lopussa, lasten vielä lopetellessa toiminnallista osuutta, ohjaaja levitti tilkkutäkin lattialle ja laittoi hiljaista musiikkia kutsumaan loppurauhoittumiseen. Jokainen sai kertoa vielä omat tunnelmansa ryhmän päättyessä. Lopuksi lapset kävivät pitkälleen täkin päälle silmät kiinni. Ohjaajat kävivät kunkin lapsen luona sivelemässä valkoisella höyhenellä lapsen kasvoja. Samalla kuiskattiin jokaiselle ” Sinä olet tärkeä. Oli hyvä, että tulit tänne tänään.” Aivan viimeiseksi puhallettiin kynttilä. Tähän tehtävään lapset halusivat jakaa omat vuorot.

5.3 Kokoontumiskertojen aiheet

Alla olevaan kuvioon on koottu jokaiselle kuudelle kokoontumiskerralle suunniteltu aihe. Aiheet olivat: tullaan tutuksi, tunteet ja tilkut, vihan vimmoissa/ turvallisuus, syyllisyyden ja huolen reppu, voimaantuminen sekä toivo. Toimintasarakkeeseen on koottu lyhyesti suunniteltu toiminta. Myöhemmin, elämän tilkkutäkkiä kokoamassa – kappaleessa on kerrottu tarkemmin jokaisen kerran työskentelystä.

Aihe	Toiminta
1. Tullaan tutuksi	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteinen aloitus aikuisten ryhmän kanssa; esittäytyminen, lupapaperi - Siirtyminen lasten ryhmän tilaan - Alkurituaalit - Keskustelua ryhmän luottamuksellisuudesta - Millan isä ja äiti eroavat kirjasta kappale Millan alkuhämmennys - Peiteväreillä maalausta kertomuksen pohjalta - Kansioiden skräppäys; nimet kanteen - Loppurituuaalit
2. Tunteet ja tilkut	<ul style="list-style-type: none"> - Alkurituaalit - Millan isä ja äiti eroavat kirjasta kappale ”Huonoja voimia” - Keskustelua tunteista, tunteiden nimeäminen - Noppatyöskentely - Värityksen väritys - Tunne-eläimen aloitus - Loppurituuaalit

3. Vihan vimmoissa /turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Alkurituaalit - Perhosten päällikkö – satu - Keskustelua vihasta - Sanomalehtien repimistä - Hengitysharjoitus ja hierontapalloilla hierominen - Mielikuvamatka - Turvapaikan piirtäminen - Loppurituaalit
4. Syyllisyyden ja huolen reppu	<ul style="list-style-type: none"> - Alkurituaalit - Milla –kirjasta kappale ”Huoli vanhemmista” - Painavan repun tutkimista, keskustelua syyllisyydestä ja huolista - Huolen piirtämistä - Tunne-eläinten valmistaminen jatkuu - Loppurituaalit
5. Voimaantuminen	<ul style="list-style-type: none"> - Alkurituaalit - Milla-kirjasta kappale ”Porot ja kyydissä keikkuvat lapset” - Tunnetanssi - Tunteita peilistä parin kanssa - Valokuvaaminen pareittain - Loppurituaalit
6. Toivo	<ul style="list-style-type: none"> - Alkurituaalit - Milla-kirjasta kappale ”Ajan merkitys” - Valokuvien katselu, kehysten teko - Tarjoilut - Loppurituaalit - Diplomien jako

KUVIO 1. Kokoontumiskertojen runko

5.4 Tunteiden tilkkutäkki

Seuraavissa alaluvuissa käsitellen tarkemmin lasten eroryhmän kokoontumiskertojen työskentelyä ja tunnelmia.

5.4.1 Tullaan tutuiksi

Ensimmäisen kokoontumiskerran tavoitteena oli ryhmäläisten tutustuminen toisiinsa, ryhmän rituaalien sekä turvallisen ilmapiirin luominen. Tämä kerta vaati tavallista enemmän aikaa alkuvalmisteluihin.

Lasten eroryhmä oli päätetty aloittaa yhdessä aikuisten ryhmän kanssa. Vaikka aikuisten ryhmässä oli myös aikuisia, joilla ei ollut lasta rinnakkaisryhmässä, päätimme informoida samoissa tiloissa kokoontuvasta ryhmästäämme kaikkia. Lyhyessä yhteisessä aloituksessa kävimme lyhyen esittelykierroksen ryhmien vetäjistä sekä ryhmäläisistä. Kerroimme lasten ryhmän toiminnallisesta tavasta käsitellä eroa tunnetyöskentelyn avulla. Lisäksi vanhemmille kerrottiin kansiosta, johon tullaan tekemään jokaisella kerralla erilaisia töitä. Tämä kansio on ikään kuin lasten päiväkirja, jonka avaamisesta lapsella on määräämisoikeus. Tärkeänä asiana oli myös lupapapereiden allekirjoitus. Näissä papereissa vanhemmat antoivat omalla allekirjoituksellaan lapsille luvan puhua oman perheen eroon liittyvistä asioista. Lupapaperissa pyydettiin lupaa myös töiden kuvaamiseen opinnäytetyötä varten.

Yhteisen aloituksen jälkeen lasten eroryhmä siirtyi lasten ryhmän tiloihin. Asetuimme alttarin ääreen. Sytytimme kynttilän kaikulaulun mukana. Vaikka aiemmin olimme aikuisten kanssa käyneet nimikierroksen, kävimme uuden nyt lasten kanssa. Lapsille kerrottiin esillä olevista lasten eroa käsittelevistä kirjoista, joita oli lupa aina sopivina hetkinä lueskella sekä pehmo- ja käsinukke-eläimistä, joilla sai leikkiä. Keskustelimme lasten kanssa ryhmän tarkoituksesta ja luottamuksellisuudesta. Lupapapereissa oli vielä luottamuksellisuutta käsittelevä kohta, jonka lapset allekirjoittivat.

Ensimmäisen kerran eroaiheeseen virittäytyttiin Niemelän & Kääriäisen tekemän Millan isä ja äiti eroavat -kirjan tarinalla Millan alkuhämmennys. Kertomus ja ohjaajan esittämät muutamat kysymykset eivät juuri tuottaneet keskustelua. Toiminnallisessa osiossa lapset ohjeistettiin maalaamaan peiteväreillä äsken kuullun kertomuksen pohjalta ajatuksiaan paperille. Lisäksi kerrottiin, että tarkoituksena on maalata hiljaa, kukin omaan työhön keskittyen. Hiljaisen musiikin soidessa lapset aloittivat maalaamisen. Oli erittäin mielenkiintoista seurata ja havainnoida lasten työskentelyä. Joku kävi heti toimeen. Toinen mietti pitkän aikaa, jopa niin pitkään, että ohjaajat jo luulivat, ettei hän

aio maalata mitään. Mitä hän sitten maalasi, oli kuin suoraan lasten ero-opuksen kansikuvasta! Lasten työskentely oli yllättävänkin intensiivistä. Kuinka upeasti lapset osaavat kertoa asioista eri tavoin, kun sanat ehkä loppuvat. Kun sitten työt olivat maalattuja, kukin sai kertoa työstään. Kaikki eivät kuitenkaan halunneet kertoa.

Puuhapöydän ääreen siirryttyämme lapsille kerrottiin vielä lukkokansion merkitys. Tällä kertaa oli tarkoitus tehdä kansion kanteen oma nimi. Lapsille näytettiin tarjolla oleva materiaali, josta jokainen sai alkaa työstää nimeään haluamallaan tavalla. Kuvio rei'ittimestä tuli ”nipsuttelu” suosikki koko ryhmän ajaksi. Ajatuksena oli jatkaa kansioiden ”skrääppäämistä” muilla kerroilla, mutta lapset tuntuivat saaneen valmiiksi kansioiden kannet jo tällä kertaa. Sovimme, että kansiots saisi viedä kotiin vasta viimeisen kerran jälkeen. Loppukokoontumisen tunnekerroksessa lapset tuntuivat olevan hyvillä mielin tästä kerrasta, niin kuin myös me aikuiset. Höyhenen sivelyjen ja hyvästelyjen jälkeen oli aika purkaa tilajärjestelyt.

Järjestelyn lomassa pidimme palautepalaveria ensimmäisen kerran tunnelmista. Erityisesti mieleemme jäi erään lapsen hämmästyttävä taito keskittyä. Vanhemman kanssa tullessa hän oli kuin pikkulintu, joka sirkutteli tämän ympärillä. Mielessä kävi, kuinka usein joutuisimmekaan häntä rauhoittamaan. Yllätykseksemme tämä lapsi keskittyi kaikkeen todella intensiivisesti. Loppurituaalissa lasten kasvojen siveleminen höyhenellä sai hänen kasvonsa suorastaan janoamaan tuota höyhenen kevyttä kosketusta.

Tutustumiseen olisi voinut varata enemmän aikaa. Vaikkapa lasten perheiden piirtäminen olisi voinut antaa heidän perhetaustoistaan lisää informaatiota. Suunnitelmamme tuntui kuitenkin toimivalta. Tunnelma ryhmän jälkeen oli levollinen mutta erittäin väsynyt. Jännitys, intensiivisyys ja keskittyminen alkoivat purkaantua väsymyksenä. Tästä oli hyvä jatkaa.

KUVA 2. Muovitaskullinen noppa ja tunnelaput

5.4.2 Tunteet ja tilkut

Ensimmäisen kerran tuoman kokemuksen myötä tilan rakentaminen sekä ryhmäläisten odottaminen olivat helpompia. Tällä kerralla yksi lapsista oli sairaana eikä päässyt tulemaan. Tämä ei sinänsä haitannut. Kuulumiskierroksella osa lapsista valitti kiireen tuntua ryhmään tulemisessa. Ryhmän alkamisaika klo 17.30 kieltämättä saattoi tuoda työsäkäyville perheellisille kiireen. Toisaalta puolikin tuntia myöhäisempi ajankohta venyttäisi lasten iltatoimia. Sekään ei olisi ollut hyvä. Lasten ajatus kiireestä oli kyllä puhuttelevaa: kuka tai mikä tuo kiireen elämään?

Toisesta kokoontumiskerrasta aiheella ”tunteet ja tilkut” alkoi varsinainen tunnetyökentely. Milla-kertomuksen kuuntelussa lapset ohjeistettiin huomioimaan varsinkin erilaiset tunteet. Lapset keskittyivät kuuntelemiseen erittäin tarkkaavaisesti. Kertomuksen jälkeen keskusteltiin erilaisista tunteista: minkä nimisiä tunteita on, saako kaikenlaisia tunteita tuntea ja ovatko kaikki tunteet sallittuja. Lapset nimesivät kertomuksessa kuulemiaan tunteita, jotka kirjattiin kukin omalle pienelle lapulle. Tunteiden nimeäminen ei ollut ihan helppoa, mutta seuraavat tunteet/ tuntemukset lapset osasivat nimetä kertomuksen pohjalta: rakastava, iloinen, vihainen, tylsä, ilkeä, ikävä, huono olo, surullinen, nolotus, puhuminen/helpotus, ärsyttävä ja hölmistynyt. Laput laitettiin aina kaksi päällekkäin ison nopan taskuihin. Tarkoituksena oli, että jokainen lapsi sai heittää noppaa

neljä kertaa. Ensimmäisellä kierroksella he saivat kertoa, missä heidän mielestään tuo tunne tuntui kehossa. Lasten mielestä monet tunteet tuntuvat päässä. Toisen kierroksen tunteista näytettiin minkä näköinen on, kun kyseinen tunne on itsellä. Eräs lapsista sanoi, ettei tiedä, kun ei itse näe itseään. Peili olisi siis ollut tässä kohtaa hyvä olla mukana. Kolmannen kierroksen tehtävänä oli kertoa, milloin viimeksi tai yleensä on itsellä ollut kyseinen tunne. Viimeisen kierroksen kysymyksen lapset saivat itse keksiä. Tehtäväksi tuli miettiä, onko tuo tunne omasta mielestä hyvä vai huono tunne. Tunteiden nimeämisessä erityisen herkistävää olivat keskustelut mm. nolotuksesta. Ilmeisesti lapset olivat kokeneet vaikeista asioista puhumisen helpotuksen, kun tällaisenkin osasivat nimetä. Kunkin tehtävän jälkeen lapset saivat valita huopatilkkuista mielestään sopivan värin tunteelle. Alla olevassa kuvassa ovat lasten nimeämät tunteet noppakierroksen jälkeen heidän valitsemillaan väritilkuilla.

KUVA 3. Tunteiden nimeäminen ja väritilkut

Noppatyöskentelystä siirryimme puuhapöydän ääreen, jossa väritettiin tunnetoukan rajoja kirkailla tai tummilla väreillä oman elämän tuntemusten mukaan. Toukat saivat monenlaisia värejä yllensä.

Lasten kanssa keskusteltiin, että usein lapsilla on jonkinlainen pehmoeläin unikaverina tai muuten vain turvapehmona. Tälle on turvallista jutella myös elämän kurjia asioita. Lapsille kerrottiin, että tarkoituksena on tehdä itselle jonkinlainen pieni tunne-eläin tai ötökkä. Tunne-eläinten suunnittelu lähti lapsilla todella nopeasti käyntiin. Töiden kesken jääminen ei haitannut, sillä yhden lapsen poissa olo tietäisi joka tapauksessa työhön palaamista.

5.4.3 Vihan vimmoissa

Ajatus oli, että parina keskimmäisenä kertana syvennyttään joihinkin tiettyihin tunteisiin. Tunteiden kirjo elämässä yleensä sekä eron aikana on suuri. Usein ns. negatiivisten tunteiden käsittelyssä tarvitsemme ehkä eniten apua, siksi kolmannen kerran aiheeksi oli valittu viha ja vastapariksi turvallisuus.

Oli ilahduttavaa, että lapset olivat jo oppineet alkurituaalit. Kuulumiskierrokseen lisättiin edellisellä kerralla käytetyt huopaiset värilaput. Jokainen sai ottaa korista itselle tälle päivälle sopivan tunnevärin. Väritilkut tuntuvat olevan oivallinen väline tunneyöskentelyyn. Tälle kerralle Millan kertomuksesta ei löytynyt viha-teemaan sopivaa kertomusta, vaan tilalle oli valittu eläin satu. Joku lapsista oli ilmeisen pettynyt, kun tällä kertaa ei luettukaan Millan elämästä. Liekö pettymyksen syy vai mikä, mutta vaikutti siltä, ettei tämä lapsi päässyt lainkaan jänissatuun mukaan.

Pohdimme lasten kanssa saako olla vihainen vai pitääkö aina olla kiltti. Oli ilahduttavaa, että lapset olivat sitä mieltä, että vihainenkin saa olla. Lapset tiesivät, että vihaisena saa huutaa, mutta tavaroiden rikkomisen, itsensä tai toisten satuttaminen on kiellettyä. Mietimme myös missä viha tuntuu. Useimmilla lapsilla viha tuntuu päässä. Lapsille annettiin oma sanomalehti. Kynttilä sammutettiin työskentelyn ajaksi paloturvallisuussyistä. Jokainen sai repiä tai mytätä sanomalehtensä omalla tavallaan. Jollekin repiminen näytti olevan motorisesti haasteellista. Repiminen olikin lapsista hauskaa, jopa niin hauskaa, että ajatus vihan purkamisesta kääntyi lehdillä ilotteluksi. Tilanne vaihtoikin luonnetta. Olisiko tässä ohjaajan pitänyt pitää tiukasti ohjat käsissä? Lopulta lehdistä tulleet mytyt ja palat olivat kuin syksyn lehtiä, joita heiteltiin ilmaan. Toisaalta sekin näytti olevan vapauttava kokemus.

KUVA 4. Lehdet lentävät vihan vimmoissa

Touhukkaan hetken jälkeen hengitimme muutaman kerran ohjaajan johdolla rauhoittavasti. Ohjaaja esitteli seuraavaksi käytettävät hierontaan tarkoitettut piikkipallot. Ensin palloja kokeiltiin omalle iholle. Sen jälkeen lapset saivat hieroa toisiaan pareittain. Josakin ryhmässä pareittain hierominen olisi voinut aiheuttaa naurun tirskahtuksia, mutta tämän ryhmän lapset osasivat keskittyä tehtävään. Tällaisessa parin hieromisessa huomasin, kuinka merkittävää oli parin valinta. Toinen sukupuoli tietysti kehitysvaiheessa tuo tiettyjä estoja läheisyyttä ja kontaktia vaativissa tehtävissä. Näissä tarvitaan ohjaajan hienotunteista harkintaa ja ohjausta. Tämän jälkeen ohjaaja ohjeisti mielikuvamatkan turvalliseen paikkaan. Varsinkin nuorempien ryhmäläisten oli vaikea ymmärtää käsitteet ”lähtemisestä” tai ”kulkemisesta” mielikuvissa. He aikoivat nousta oikeasti kulkemaan. Vaikka mielikuvamatka vaikutti ohjaajasta epäonnistuneelta, osasivat lapset piirtää tämän jälkeen oman turvapaikkansa. Olipa tuo paikka tullut mieleen mielikuvamatkalla vai piirtäessä, jokainen osasi piirtäen helposti nimetä oman turvapaikkansa. Tämän kerran lopussa lapset ryhtyivät ensimmäistä kertaa leikkimään esillä olevien pehmo käsinukke-eläinten kanssa.

Ryhmän jälkeen aikuisten ryhmän ohjaajilta tuli kysymys, olemmeko aikoneet käsitellä pelkoa. Heidän ryhmässään oli tullut esille, että joidenkin lasten elämässä pelko on voinut olla erittäin dramaattisesti läsnä. Tällaisista asioista olisi ollut erittäin hyvä olla tie-

toinen. Vihan käsittelyyn pelko-teema olisi sopinut todella hyvin tai mikäli kokoontumiskertoja olisi ollut enemmän, pelkoa olisi voinut käsitellä syvemmin.

5.4.4 Syyllisyyden ja huolen reppu

Sanotaan, että eron syyllisyys koskettaa usein kolmea sukupolvea kerrallaan. Eroavan parin vanhempien on vaikea kestää omien lastensa ero. Näin he voivat syyllistää itseään tai jonkun muun virheitä. Toisekseen eroava pari voi syytellä toisiaan erosta ja sitoa myös omat lapsensakin syyllisyyskysymyksiin. (Kiiänmaa 2008, 36.) Syyllisyys ja huoli kuuluvat lapsilla vahvasti eron tunteisiin. Ajatuksena tällä kertaa oli korostaa sitä, että lapset tietäisivät, ettei ero ole heidän syytänsä eikä heidän tarvitse huolehtia aikuisten asioista.

Edellisestä tapaamisesta oli kaksi viikkoa. Toinen ryhmän ohjaajista oli sairastunut, joten olin yksin valmistautumassa ryhmään. Ennen ryhmän alkamista eräs vanhempi halusi jutella kahden kesken. Hän tuntui olevan hätäntynyt ja kysyi, mitä oikein teemme ryhmässä, kun lapsi ei millään haluaisi lähteä ryhmään. Jo ensimmäisellä kerralla olimme kertoneet tunnetyöskentelystä, mutta kerroin hänelle ryhmän rungosta ja teemoista tarkemmin. Hän oli ilmeisen helpottunut kuullessaan ryhmän toiminnasta. Lapsi oli kertonut aiemmin kuulumisissaan, ettei olisi halunnut tulla. Kyseisellä kerralla lapsella tuntui olleen jotain mieluista odotettavissa, joten ohjaajina olimme ajatelleet, että tämä voi olla syynä haluttomuuteen. Toisaalta ryhmässä käsiteltävät asiat ovat vaikeita ja raskaita, mikä saattoi joillekin lapsille tehdä ryhmään tulon epämieluisaksi. Kuitenkaan ryhmän jälkeen tunnekerroksissa kukaan ei sanonut mitään negatiivista.

Edelliskerran jälkeen tulleiden aikuisten ryhmän kommenttien kirvoittamana keskustelimme vielä vihasta ja sen näyttämisestä. Millan kertomus ”Huoli vanhemmista” johdatteli syyllisyys ja huoli -teemaan. Esillä oli painava reppu, jota lapset saivat kokeilla kantaa. Katsoimme, mitä repusta löytyisi: puhelin, kalenteri, kirja, mopo, kiviä. Ohjaaja kertoi jokaisesta esineestä omia mieleen tulevia syyllisyyksiä ja huolia. Lapset saivat ottaa käteensä kiven ja miettiä omia huoliaan ja syyllisyyttään. Keskustelimme, minkälaisista asioista voi tulla syyllinen olo. Lapset osasivat nimetä ainakin varastamisen ja kiusaamisen. He tiesivät myös, että omatunto kolkuttaa silloin ja tällaiseen syyllisyyteen

voi saada helpotuksen anteeksi pyytämällä. Kysyttäessä, ajattelivatko lapset eron olevan heidän syytään, ainakin osa lapsista kertoi vanhempiensa sanoneen, että näin ei ollut. Keskustelimme myös syyllisyydestä, joka joskus voi painaa, vaikkei mitään väärää tiedä tehneensä. Jotkut lapsista kertoivat myös miettivänsä erossa olevan vanhemman mahdollisia ikävän tunteita. Kivet laitettiin alttarin juureen. Kivi-vertauskuvaa käytetään usein myös kristillisessä opetuksessa kuvattaessa, kuinka voimme jättää taakamme, huolestamme ja syyllisyytemme Jumalalle. Itselle tämänkertainen kivi-vertaus jäi hieman ontoksi, vertauksen Jumala-aspektin puutteen vuoksi. Ajattelen, kuinka suuri Jumala voisi tuoda lapselle lohtua.

Puuhapöydällä lapset saivat piirtää tai kirjoittaa paperille piirrettyyn reppuun syyllisyyksiä ja huolia. Tehtävä näytti olevan lapsista aika vaikea. Ehkä asian työstäminen ja piirtäminen voi jatkua joskus myöhemmin kotona. Tunne-eläimet valmistuivat tällä kertaa ja ne otettiin heti leikkiin mukaan. Lopuksi lapset ottivat spontaanisti vielä esillä olevia erosta kertovia lasten kirjoja luettavaksi. Yksin ja parin kanssa he lukivat ja katsoivat kirjoja erittäin intensiivisesti.

KUVA 5. Lasten tekemät tunne-eläimet tunnetilkkujen päällä.

5.4.5 Voimaantuminen

Ryhmässä käsiteltyjen vaikeidenkin asioiden jälkeen tavoitteenamme oli luoda toivoa ja voimauttavia asioita lasten elämään.

Alkurituaaleissa otettiin esille lasten tekemät tunne-eläimet. Kuulumiskierroksella lapset saivat laittaa eläimen oman tunne-väritilkun päälle. Usein erilaisten eläinten kautta lasten on helpompi kertoa tunteistaan. Millan tarinasta luettiin kertomus ”Porot ja kyydissä keikkuvat lapset”, jossa isä painotti lasten lupaa olla lapsia. Mietimme, mitä tunteita tässä kertomuksessa oli ja millä tavalla ihmisestä näkee millä mielin hän on. Lapset löysivät monta eri tapaa huomata tunteita: puhuminen, kasvot, kehon kieli, liikkumista pa. Erilaisiin liikkumistapoihin liittyen lapset saivat liikkua tilassa kahden erilaisen klassisen sävelen inspiroimalla tavalla. Musiikin jälkeen mietimme, minkälaisia tunteita ne herättivät. Ohjaajan surumieliseksi ajattelema Bachin Air oli kuulostanut jonkun mielessä iloiselta. Näin huomasimme, kuinka eri tavalla ihmiset voivat asioita kokea.

Tunnetanssin jälkeen lapset saivat pareittain peilin. Jokainen lapsi sai vuorollaan nimetä jonkin tunteen, joita sitten ilmehdittiin ja katsottiin parin pitelemästä peilistä. Iloinen, vihainen, innostunut ja outo olivat lasten nimeämät tunteet. Lopuksi mietimme, minkälainen tunne toiveikas olisi. Tätäkin tunnetta katsottiin peilistä. Oman kuvan katsominen peilistä aiheutti jonkin verran kikatusta. Joillakin oli havaittavissa ehkä heikon itsetunnon tuomaa vierautta katsoa omaa kuvaa. Sitten peilien tilalle otettiin kamerat. Pikaisen kameran käytön opastuksen jälkeen lapset saivat ottaa paristaan äsken nimettyjä tunnekuvia. Voimauttavan valokuvauksen tapaan jokainen sai itse määrätä millaisen kuvan haluaa itsestänsä otettavan. Lapset olivat istuneet peilistä katsomisen ajan nojatuoleilla vastatusten. Vaikka heille kerrottiin, että tilassa voi liikkua, he halusivat ottaa kuvat pääsääntöisesti tuoleilla. Lapset olivat yllättävänkin suoraviivaisia ja nopeita kuvien ottamisessa ja niiden hyväksymisessä. Olisi voinut kuvitella, että varsinkin tyttövaltaisessa ryhmässä omien kuvien kritiikki olisi voinut olla paljon suurempaa. Jokaisesta lapsesta otettiin viisi tunnekuvaa: iloinen, vihainen, innostunut, outo sekä toiveikas. Nämä kuvat tulitisiin teettämään paperikuviksi ensi kertaa varten.

5.4.6 Toivo ja jäähyväiset

Viimeisen kokoontumiskerran teemana oli toivo. Suunnittelussa pohdimme, että lasten on tärkeää saada säilyttää toivon näkökulma vaikeissakin elämäntilanteissa. Toivo siitä, että hän voi selviytyä tästä ja mahdollisesti tulevistakin elämän myrskyistä. Tosin lapsen toivoon vanhempien yhteen palaamisesta emme halunneet rohkaista.

Hieman haikein mielin lauloimme alkulaulun viimeistä kertaa. Oli ilahduttavaa kuulla, että laulua oli laulettu kotonakin. Kertomus Milla-tytöstä oli tullut ilmeisen tärkeäksi ainakin osalle lapsista, sillä viimeinen kerta kirvoitti pyynnön kertomuksen lukemisesta loppuun. Luku ”Ajan merkitys” liittyi tämän ja edelliskerran teemaan siitä, kuinka alkuhankaluuksista huolimatta Millan ja perheen arki kuitenkin löysivät ajan myötä oman turvallisen uomansa.

Viime kerralla otetut kuvat oli teetetty paperikuviksi. Kuvien katselun lisäksi lapset muistelivat, mikä kuva vastasi mitään tunnetta. Tunteiden nimet oli kirjoitettu tarralappuille. Laput kiinnitettiin kuvien taakse. Kuvista lapset saivat valita kehystettäväksi kuvan, joka heille antaisi voimaa ja toivoa. Kaikille valittu kuva ei kuitenkaan ollut tuo toiveikas kuva. Mitä mahtaa kertoa se, että eräs lapsi valitsi viha-kuvan? Jokainen lapsi sai oman vaihtokehyksen yhdelle valokuvalleen. Koska kuvioirei'ittimillä työskentely oli heti ensimmäisestä kerrasta lähtien ollut kovin suosittua lasten keskuudessa, päätimme hyödyntää niitä valokuvien kehysten tekemisessä. Jokaisesta kehyksestä tuli omanlaisensa ja kaunis. Lopuksi vietimme pienet loppukekkerit, jonka tarjoiluun viime kerralla jokainen lapsi sai toivoa yhtä lempiherkkuaan. Yhdessä pöydän ympärillä istuen oli hetki aikaa muistella ryhmän vaiheita. Tätä muistelua tuli myös syönnin jälkeen tehdyssä lasten palautekyselyssä.

Viimeisessä loppukokoontumisessa mietimme, kuinka elämä on kuin ryhmässä ollut tilkkutäkki. Välillä elämässä on tummia sävyjä, välillä kirkkaita, mutta tummistakin ajoista voi selvitä. Diplomien, kansioiden jaon ja höyhensivelyiden myötä päätimme lasten eroryhmän. Vanhemmille jaettiin ryhmän jälkeen palautelomakkeet postimerkein varustetun kirjekuoren kanssa. Palautetta toivottiin seuraavan viikon aikana. Ryhmän jälkeen oli aika pakata kaikki mukana tuomamme materiaali. Koska aikaa varsinaiselle loppupalautteelle ei nyt ollut, sovimme palaavamme asiaan.

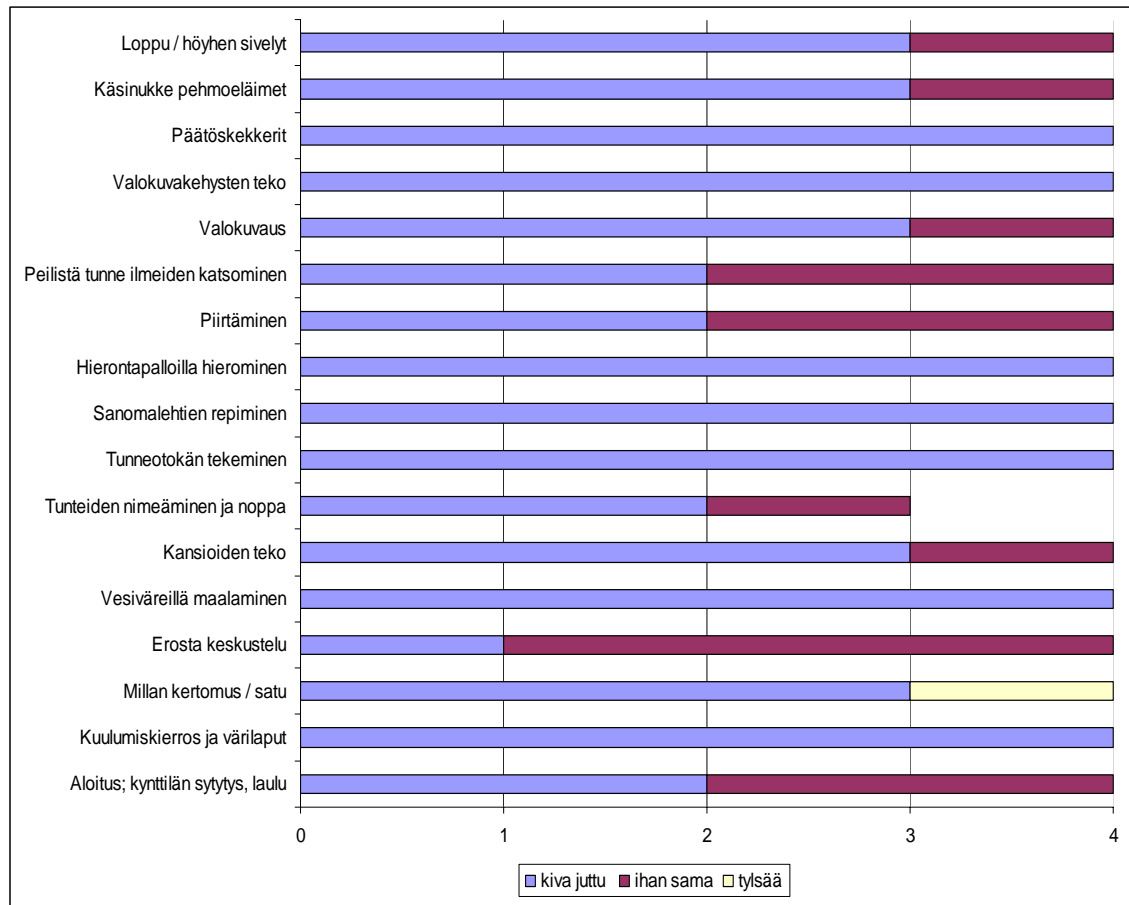
5.5 Palaute

Arviointia lasten vertaisryhmän ”onnistumisesta” kysyttiin kyselylomakkeella (liite 4) lapsilta itseltään. Kysymykseen miltä lasten eroryhmään osallistuminen tuntui, vain yhden mielestä oli ” ihan sama”, muiden mielestä osallistuminen tuntui kivalta. Vaikka eräs lapsi useamman kerran kertoi alkukuulumisissaan, ettei olisi halunnut tulla, hän valitsi palautteessaan osallistumisen kivaksi. Kenenkään mielestä osallistuminen ei tuntunut ikävältä.

Palautekyselyssä vanhempien erosta puhuminen ei yhdenkään lapsen mielestä tuntunut helpolta. Puolet lapsista kertoi sen olleen vaikeaa, ja puolet arvioi sen olleen tavallista. Puhumisen vaikeus näkyi myös ryhmän kokoontumisissa. Lapset puhuivat kuin pieninä murusina eroon liittyvistä asioista. Työskentelyjen kautta oli kuitenkin havaittavissa lasten prosessointia.

Millan isä ja äiti eroavat -kirja tuntui tulleen tärkeäksi ainakin osalle lapsista. Millan ja muiden lasten erokokemusten kuunteleminen tuntui lähes kaikista hyvältä. Vain yhden lapsen vastaus oli ”ihan sama”. Vertaisryhmäkokemukset näyttävät olevan lapsillekin merkityksellisiä.

Oheisessa kuviossa on koottu lasten vastaukset eri toiminnoista. Lasten spontaanius ja aitous näkyvät palautteesta ja tulivat ilmi jo palautetta tehdessä. Erään lapsen mielestä palautteen vaihtoehto ”kiva juttu” ilmeisesti tuntui liian laimealta ilmaukselta joissakin tapauksissa, sillä sanomalehtien repiminen ja hierontapalloilla hierominen saivat hänet kirjoittamaan lisäsanana tosi. Ne olivat hänen mielestään siis tosi kivoja. Päätöskekkerit kohtaan hän kirjoitti vielä sanan ”kiva” ja kohtaan käsinukke pehmoeläimet piirsi hymynaaman. Eräs toinen lapsi, joka ei osannut kirjoittaa, piirsi kaksi rastia tosi kiva kohtaan päätöskekkereitä ja käsinukke-pehmoeläimiä arvioidessaan. Selitykseksi hän sanoi: ”koska ne olivat niin kivoja.”

KUVIO 2. Lasten palaute ryhmän toiminnoista

Vanhemmille jaetut palautelomakkeet (Liite 5) tuottivat vain yhden palautteen. Tämä vanhempi kertoi tuoneensa lapsen eroryhmään siksi, että ajatteli lapsen saavan käydä eroa läpi muiden ihmisten kanssa. Hänen mielestään yleisesti ottaen lasten eroryhmä voi olla hyödyllinen keskustelun ja eroasioiden läpikäymisen vuoksi. Kysymykseen millä tavalla ryhmä on vaikuttanut lapseen, hän vastasi, että ainakin laulut on jäänyt mieleen. Lisäksi lapsi on puhunut kotona jonkun verran tunteista, mitä tunteita on olemassa ja mm. syyllisyydestä. Tämä perhe on saanut tukea erotilanteessaan perheneuvolasta, sukulaisilta ja ystäviltä. Vastaajan mielestä eroperheiden lapset tarvitsisivat tukea juuri asioiden läpi käymiseen. Lasten eroryhmän käytännön järjestelyt oli hänen mielestään hoidettu hyvin ja hän voisi suositella tällaista ryhmää muillekin.

Sekä aikuisten että lasten ryhmien vetäjille lasten eroryhmä oli rohkaiseva kokemus. Ryhmää pidettiin merkityksellisenä näiden lasten kohdalla, vaikka ryhmän vaikuttavuutta lasten elämässä onkin vaikea arvioida. Eroprosessit ovat pitkiä, eikä näin lyhytkestoisella ryhmällä voi korjata mahdollisesti vuosienkin tuomia jälkiä.

6 ARVIOINTIA LASTEN ERORYHMÄSTÄ

Lapsidiakonian keskeiset periaatteet, lapsilähtöisyys, ennakoiminen ja varhainen asioihin puuttuminen mielestäni täytyivät lasten eroryhmän kohdalla. Toiminta oli suunniteltu lapsilähtöiseksi, henkiseksi tueksi. Tarkoituksena oli välittää kokemus lapsille turvallisuudesta ympäristöstä, jossa elämän kipupisteitä voi käsitellä. Lapsidiakonian yhtenä tavoitteena on myös tarjota lapsille matalan kynnyksen toimintaa, johon voi tulla ilmoittautumatta. Tässä mielessä pidetty lasten eroryhmä ei täyttänyt lapsidiakonian piirteitä. Ajatellen oman alue seurakuntani lapsidiakonista eroryhmää, voisi olla, että vain valvuneimpien lasten vanhemmat ilmoittaisivat lapsensa ryhmään. Näin ollen lapsille tulisi olla myös matalan kynnyksen avoimet ovet tyypistä toimintaa. Alle kouluikäisiä lapsia tietenkään tällainen toiminta ei tavoittaisi.

Jo ennen ryhmän aloittamista syksyn ensimmäisessä tapaamisessa aikuisten ryhmän vetäjien kanssa tuli ilmi, että olisi ollut erittäin hyvä, että lapsia ja heidän perheitään olisi ollut haastattelemassa sekä aikuisten että lasten ryhmän vetäjä. Tällä kertaa lasten eroryhmän vetäjillä ei ollut lasten nimen ja iän lisäksi mitään ennakkotietoa perheiden ja lasten tilanteesta. Näin ollen suunnittelu oli suhteellisen haasteellista ja pelivaraa piti jättää tavallista enemmän. Muuten lasten ryhmäläisten saaminen perheasiainneuvottelukeskuksen kautta ja yhteistyö aikuisten ryhmän vetäjien kanssa oli toimivaa.

Ryhmän koko ei tarvitse olla tämän suurempi. Näin jokainen tulee henkilökohtaisesti huomioiduksi ja jokaiselle jää aikaa ja tilaa. Ikäjakauma ei kuitenkaan voi olla tämän suurempi. Tämän ryhmän kanssa näinkin suuri ikähaitari ei ollut haitaksi, mutta ihanteellisia ryhmän ikäjakaumia voisivat olla alle kouluikäiset, n 7–9 tai n 10–13 -vuotiaat. Ryhmän kokoontumiskertoja voisi olla enemmän, mielellään 10–12 kertaa. Silloin ryhmän tutustumiseen ja eroprosessin työstämiseen jäisi enemmän aikaa. 6 kertaa tällaiseen ryhmään on minimimäärä. Ryhmän normaalien viikoittaisten kokoontumisten lisäksi voisi olla päivän tai viikonlopun mittainen ekstrakertakin. Puitteet lasten ryhmän toiminnalle olivat ryhmän pienen koon vuoksi yllättävän toimivat. Ihanteellista olisi kuitenkin pitää tällainen ryhmä lapsityöhön tarkoitetuissa tiloissa, jolloin puitteet olisivat lapsilähtöiset sekä materiaalin saatavuus olisi käden ulottuvilla. Ryhmän toi-

mintasuunnitelma toimi hyvin näissä puitteissa. Jokainen ryhmä tarvitsee kuitenkin oman valmistautumisen ja suunnitelman.

Kaiken kaikkiaan lasten eroryhmä vaikutti rohkaisevalta kokemukselta. Jopa niin, että kipinä lasten eroryhmien jatkumosta tavalla tai toisella on jäänyt itämään. Tarvetta erikäisten lasten eroryhmille olisi varmasti niin perheasiain neuvottelukeskukseen kautta kuin oman alue seurakuntamme puitteissa. Taloudellisesti eroryhmä ei vaadi valtavia resursseja vaan lähinnä työntekijöiden panoksen. Diakoniseen lapsityöhön seurakuntien kannattaisi juuri panostaa, sillä lapsissa on tulevaisuus!

7 LOPUKSI

Jos jotakin elämässä on rukoillen tehty, niin tämä lasten ryhmä ainakin! Niin pienellä paikalla koin olevani! Sisimmässä arkaillen, tuska omasta pienuudesta vei pienelle paikalle. Mietin usein, onko ryhmästä lapsille mitään hyötyä, osaanko tätä hommaa olla. Tiesin, että vanhemmilla oli omat odotuksensa. Joku oli sanonut tullessaan aikuisten ryhmään vain lapsen vuoksi. Toisaalta tiedostin, ettei ryhmä ollut varsinainen terapiaryhmä. Lohdullinen sana itselleni oli, että ryhmä on tehnyt tehtävänsä, jos edes pikkuriikkisen sielu liikaa. Tämä antoi toivoa ryhmän merkityksestä. Turvallinen ilmapää, turvalliset aikuiset läsnä, mahdollisuus käsitellä eroon liittyviä asioita - näihin konkreettisiin asioihin halusin ikään kuin tarrautua. Muistan ensimmäisessä perheneuvojien tapaamisessa miettineeni ääneen myös pelkoani: entä jos rikon lapsia lisää. Uskon, että tämä pelkoni ei käynyt toteen, vaan luulen lasten kokeneen ryhmän ja meidän ohjaajat turvallisiksi.

Itse äitinä ja monen vuoden lapsityön kokemuksella voin sanoa, että olen puhunut lasten kanssa monista vaikeista asioista. Siksi yllätyin, kuinka vaikeaa erosta puhuminen oli. Osasyynä uskon olleen lasten taustojen tuntemattomuuden. Usein erotilanteet herättävät työntekijöissäkkin erilaisia tunteita. Ryhmässä käsiteltävät aiheet voivat nostaa työntekijän mahdollisen oman erokriisin tai lapsuudessa koetun vanhempien eron tuomat tunteet pintaan. Toisaalta itse koetut elämän vaikeudet voivat antaa lapsille esimerkin kriisistä

selviytymiseen ja syvää ymmärrystä lasten tilanteesta. Tässä kohtaa työntekijän on kuitenkin tutkittava omia voimavaroja ryhmän vetämiseen.

Aikuisten kanssa työskennellessä on tottunut puhumisen merkitykseen. Lasten tapa ”puhua” ei aina olekaan varsinainen puhe, vaan asioita käsitellään monella muullakin tavoin, niin kuin tämän ryhmän toiminnallisuudessa. Tästä oli havaittavissa pieniä väläyksiä lasten toiminnassa. Se, vaikuttivatko ryhmä ja siellä käsiteltävät asiat jollakin tavalla lasten elämään, ei ilmeisesti koskaan tule itselleni paljastumaan.

Wallersteinin (ym 2007, 62) tutkimuksen erään lapsen toteamus ”Kun vanhempani erosivat, lapsuuteni päättyi” jätti mielen surumieliseksi. Näin ei saisi käydä yhdellekään lapselle. Jos lasten eroryhmä on voinut auttaa näiden lasten lapsuuden jatkumiseen, on yksi iso tavoite täyttynyt. Lapsen perusturvallisuuden tunne horjuu väistämättä vanhempien erotessa. Lasten vanha hengellinen laulu ”Kun on turva Jumalassa, turvassa on paremmassa” kertoo Jumalan antamasta turvasta. Itse jäin kaipaamaan tätä hengellistä ulottuvuutta ryhmässä. Rukouksen voima sekä Jumalan tuoma rauha ja lohtu voivat olla todellisia lapsenkin elämässä. Toki lasten ja perheiden erilaiset taustat vaikuttavat myös lasten hengellisiin kokemuksiin. Jollekin puhe rakastavasta Taivaan Isästä voi olla hyvin ristiriitainen ja hämmentävä esimerkiksi oman isän väkivaltaisuuden vuoksi.

Ihmisten, myös lasten, rikkinäisyys on haaste kirkolle; missä määrin kirkko on valmis kulkemaan näiden ihmisten rinnalla. Tulevina taloudellisesti tiukkoina aikoina kirkon tulee tehdä säästölinjauksia. Toivottavaa on, että jatkossa lapsidiakoniselle työtavalle olisi suuremmassakin määrin mahdollisuuksia kirkossamme.

Kaiken kaikkiaan lasten eroryhmäprosessi on ollut vaikuttava ja opettavainen kokemus. Kiitos tämän prosessin läpiviemisestä kuuluu hyvälle Jumalalle, perheelle, upealle opiskelija-vertaisryhmälle sekä ammattitaitoisille, hyville työtovereille!

LÄHTEET

- Fisher Bruce, Jälleenrakennus. 2000. Keuruu. Kehityksen avaimet.
- Halkola, Ulla; Mannermaa, Lauri; Koffert, Tarja & Koulu, Leena 2009. Valokuvan terapeutti voima. Helsinki: Duodecim.
- Juusola, Mare 2008. Kahden kodin kansalainen. Ohjelmisto eroperheiden lasten ja varhaisnuorten ryhmille. Helsinki. Lasten Keskus
- Keski-Suomen seurakuntien Perheasiain neuvottelukeskus/palveleva puhelin vuosikertomus 2009
- Kiianmaa, Kari 2008. Hyvä ero uusi elämä. Porvoo: Multikunnas Oy.
- Kontula, Osmo 2009. Parisuhdeonnan avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos — Katsauksia E 38/2009
- Lindgren, Kaisa 2000. Kaakaopyhäkoulusta lapsidiakoniaan. Helsinki: LK-KIRJAT.
- Mattila, Kati-Pupita 2003. Lapsidiakonian käsikirja. Jyväskylä: Sininauhaliitto.
- Meidän kirkko mukana perheiden arjessa Kirkon perheneuvonnan strategia vuoteen 2016 Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2010:1
- Paajanen, Pirjo 2003. Perhebarometri 2003 Parisuhde koetuksella käsityksiä parisuhdeesta ja sen purkautumisesta. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 17/2003
- Pettilä, Ulla; Lea Yli-Marttila 1999. Eron vaiheet. Helsinki: Tietosanoma.
- Pojjula Soili 2002. Surutyö. Helsinki: Kirjapaja.
- Salo Sirpa 2006. Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Jyväskylän yliopisto. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus
- Savolainen, Miina 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.
- Sinkkonen, Jari 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa Lipponen Päivi, Wesaniemi Pirjo (toim.) Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja, 125-137
- Taipale, Vappu 1998. Lasten mielenterveystyö. Porvoo: WSOY.
- Taskinen, Sirpa 2005. Lasten tukeminen erotilanteissa. Teoksessa Lipponen Päivi & Wesaniemi Pirjo (toim.), Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja, 138-148
- Tilastokeskus i.a. Viitattu 10.10.2010
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html

Tilastokeskus i.a. Viitattu 25.10.2010

http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2007-04-12_esittely_suomi_lapsi.pdf

Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon 2009. Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti

Wallerstein, Judith; Lewis, Julia & Blakeslee, Sandra 2007. Avioeron perintö Eron lapset aikuisina. Helsinki: Therapie-säätiö.

Yhdessä suru on helpompi kantaa. Opas lasten ja nuorten sururyhmien ohjaajille.2004. Helsinki: Tuettu suru –projekti. Suomen mielenterveysseura.

Ylönen, Hilikka 2007. Satulaivan matkassa – sadut lapsen apuna vanhempien erotessa. Porvoo: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.

LIITE 1

Hei!

Olen Jyväskylän seurakunnassa Huhtasuon alueella toimiva lapsityönohjaaja. Opiskelen työni ohessa Diakonia-ammattikorkeakoulussa Pieksämäellä sosionomi-diakoni muuntokoulutuksessa. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja aiheenani on lasten eroryhmä. Ryhmä toteutetaan yhteistyöhankkeena Keski-Suomen seurakuntien perheasiain neuvottelukeskukseen kanssa. Lasten henkilöllisyys ei tule työssäni millään tavalla esille.

Lasten eroryhmä kokoontuu
6 kertaa yhtä aikaa aikuisten ryhmän kanssa
torstaisin 2.9.-14.10.2010 (ei kuitenkaan 23.9.) klo 17.30-19.30
perheasiain neuvottelukeskukseen tiloissa.
Ryhmä on tarkoitettu n 7-11 –vuotiaille lapsille.
Eroa käsitellään lasten kanssa erilaisin toiminnallisina menetelmin.

Ryhmän ohjaajana toimii kanssani lastenohjaaja Seija Inkinen Huhtasuon alueseurakunnasta.

Lisätietoja voi tiedustella allekirjoittaneelta p. 050 3400638 tai anne.kettunen@evl.fi

Yhteistyöterveisin,

Anne Kettunen
sosionomi-diakoni opiskelija
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäki

LIITE 2
 JYVÄSKYLÄN SEURAKUNNAN
 PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUS
 Kilpisenkatu 4, II-kerros
 40100 Jyväskylän kaupunkiseurakunta
 014-334 7800

Jyväskylässä 2.syyskuuta 2010

LUOTTAMUKSELLISUUS ERORYHMÄSSÄ

Vanhempi

Lapseni, _____ saa puhua ja käsitellä lasten eroryhmässä perhettä ja vanhempien eroa koskevia asioita ja tunteita niin laajasti kuin haluaa. Lapseni kanssa keskustelen ainoastaan hänen kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Vanhemman nimi _____

Lasten eroryhmä

Lasten eroryhmässä on mahdollista puhua vanhempien eron nostattamista asioista ja tunteista. Luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri ryhmässä on jokaiselle mukana olijalle yhtä tärkeä. Me allekirjoittaneet sitoudumme täydelliseen luottamuksellisuuteen, koskien ryhmässä käytyjä keskusteluja. Emme myöskään kerro ulkopuolisille ketä muita ryhmään kuuluu ja ryhmän ulkopuolella puhun vain omasta itsestäni. Tämä siksi, että kaikki voisivat avoimesti kertoa tilanteestaan ja tunteistaan ryhmässä.

Lasten eroryhmän jäsenen nimi _____

Ohjaajan nimi _____

Ohjaajan nimi _____

Lupa

Lasten eroryhmä on opinnäytetyö Pieksämäen ammattikorkeakoulun sosionomi-diakoni opinnoissani. Pyydän lupaa kuvata lasten tekemiä töitä nimettömänä opinnäytetyön dokumentointiin. Lasten henkilöllisyys ei tule millään tavalla esille opinnäytetyössä.

___ saa kuvata nimettömänä

___ ei saa kuvata lainkaan

Lapsen nimi _____

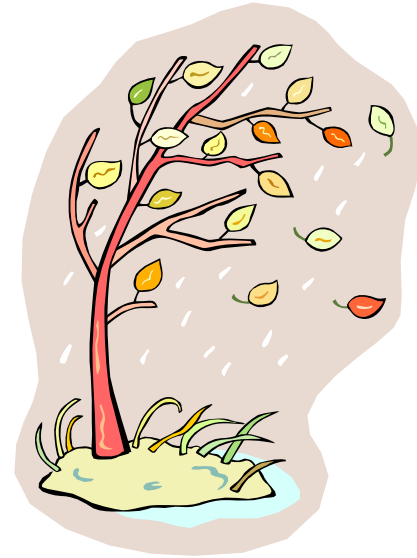
Vanhemman nimi _____

LIITE 3. LASTEN ERORYHMÄ SYKSY 2010

Ryhmässä käsitellään erilaisia tunteita, joita vanhempien eroon voi liittyä.

KUNKIN KERRAN RUNKO:

- Kynttilän sytytys ja Hiljaisuus laskeutuu laulu
- Kuulumiset
- Kirjasta Millan isä ja äiti eroavat pätkä Millan elämästä
- Keskustelua kuullun pohjalta
- Työskentelyä
- Loppurauhoittuminen tilkkutäkillä, höyhen sivelyt poskelle

KERTOJEN AIHEET JA TYÖSKENTELY:

2.9. Tullaan tutuksi

- Peiteväreillä maalausta Millan kertomuksen pohjalta
- Omien kansioiden koristelua

9.9. Tunteet ja tilkut

- Nimetään Millan kertomuksesta tunteita, kirjoitetaan erillisille lapuille, jotka kiinnitetään noppaan. Heitellään noppaa, missä tunne tuntuu, minkä värinen se olisi.
- Värityskuva
- Tunnetoukan valmistamisen aloitus

16.9. Vihan vimmoissa – turva

- Eläinsatu vihan tunteesta
- Sanomalehtien repimistä
- Hengitysharjoitus, hierontapalloilla hierontaa
- Turvapaikan piirtäminen
- Tunnetoukan tekeminen jatkuu

30.9. Syyllisyyden ja huolen reppu

- Keskustelua syyllisyydestä ja huolista
- Huolen piirtelyä
- Tunnetoukan loppuun tekeminen

7.10. Voimaantuminen

- Tunnetanssi
- Valokuvausta tunteista

14.10. Toivo, elämässä eteenpäin

- Valokuvalle kehysten tekeminen
- Loppujuhlat

LIITE 4 Palautekysely lasten eroryhmästä / Kysymyksiä lapsille

1. Lasten eroryhmään osallistuminen tuntui
kivalta ihan sama ikävältä

2. Vanhempien erosta puhuminen oli
helppoa tavallista vaikeaa

3. Miltä tuntui kuunnella Millan tai muiden lasten kokemuksia vanhempien erosta?

hyvältä ihan sama pahalta

4. Laita rasti mielestäsi sopivan kuvan sarakkeeseen

	 kiva juttu	 ihan sama	 tylsää
Aloitus; kynttilän sytytys, laulu			
Kuulumiskierros ja värilaput			
Millan kertomus / satu			
Erosta keskustelu			
Vesiväreillä maalaaminen			
Kansioiden teko			
Tunteiden nimeäminen ja noppa			
Tunneötökän tekeminen			
Sanomalehtien repiminen			
Hierontapalloilla hierominen			
Piirtäminen			
Peilistä tunne ilmeiden katsominen			
Valokuvaus			
Valokuvakehysten teko			
Päätöskekkerit			
Käsinukke pehmoeläimet			
Loppu / höyhenen sively			

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 5 Palautekysely lasten eroryhmästä / Kysymyksiä vanhemmille

1. Toin lapseni lasten eroryhmään, koska

2. Voiko mielestänne lasten eroryhmistä olla hyötyä? Jos voi, niin millaista?

3. Onko mielestänne lasten eroryhmä vaikuttanut lapseenne? Jos on, niin millä tavalla?

4. Mistä muualta olette hakeneet ja saaneet tukea ja apua erotilanteessa

perheneuvolasta	_____
terveydenhuollosta	_____
sosiaalitoimesta	_____
internetin keskustelupalstoilta	_____
sukulaisilta	_____
seurakunnasta	_____
järjestöistä	_____
muualta, mistä	_____
ei mistään	_____

5. Millaisia palveluja ja tukea eroperheet / eroperheiden lapset mielestänne tarvitsisivat?

6. Miten mielestänne lasten eroryhmän käytännön järjestelyt oli hoidettu?

7. Kehittämisehdotuksia lasten eroryhmään

8. Suosittelettko lasten eroryhmää muille?

a. kyllä	_____
b. en	_____

Palautus oheisella kirjekuorella 20.10.2010 mennessä. Kiitos vastauksestanne

DIPLOMI

NIMI

ON OSALLISTUNUT LASTEN ERORYHMÄÄN

PAIKKA

AIKA

Ryhmässä on käsitelty yhdessä toisten ryhmäläisten kanssa
perheen eroon liittyviä tunteita ja ajatuksia.
Ryhmän teemoja on käsitelty toiminnallisesti, kädentaitoihin painottuen.
Ryhmä on ollut luottamuksellinen.

Ryhmä on kokoontunut 6 kertaa.

Kokoontumiset ovat kestäneet 2 tuntia kerrallaan.

Ryhmän ohjaajina toimivat

Seija Inkinen

Anne Kettunen

LIITE 7

Eroryhmässä esillä ollut lasten kirjallisuus:

Browne, Anthony 2006. Martti Murehtija. Helsinki: Lasten Keskus

Cole, Babette 1997. Avioerotus. Karkkila: Mäkelä

Delval, Marie-Hélène & McPhail, David 2008. Pikku Mäyrän kaksi kotia. Helsinki:
Lasten Keskus.

Eyen, Cecilia 2005. Pikkusuden kaksi kotia. Karkkila: Mäkelä.

Gray, Kes 2010. Rakkausliima. Karkkila: Mäkelä

Luciani, Brigitte & Tharlet, Eve 2007. Herra Mäyränen ja rouva Repolainen. Helsinki:
Otava.

Niemelä, Sirkku & Kääriäinen, Aino 2008. Millan isä ja äiti eroavat. Helsinki: Suomen
kasvatus- ja perheneuvontaliitto.

Tarpila, Johanna (toim.) 1996. Juholla on kaksi kotia. Helsinki: Otava.

Weninger, Brigitte & Marks, Alan 1995. Nähdään taas isä! Helsinki: Lasten Keskus